Аңлатма яҙыу

5 класс

Урта мәктәптең 5-се класы өсөн башҡорт теленән эш программаһы.
Эш прогаммаһы 68 сәғәткә иҫәпләнгән (аҙнаға 2 сәғәт).
Эш программаһы түбәндәге документтарҙы иҫәпкә алып төҙөлә:
1. "Мәғариф тураһында" Рәсәй Федерацияһының Законы ("Закон об образовании" Закон Российской Федерации)
2. "Мәғариф тураһында" Башҡортостан Республикаһы Законы
3. Төп дөйөм белем эстәлегенең мәжбүри минимумы (БР Мәғариф министрлығы).
4. Башҡорт теленән программалар (V – XI кластар өсөн) – Ижевск: КнигоГрад, 2008.
Дәреслек: В.Ш.Псәнчин, Ю.В. Псәнчин.Әсә теле. –Өфө : Китап, 2020. Дөйөм белем биреү мәктәбенең 5-се класы өсөн дәреслек.

Башҡорт теленән 5 класс өсөн эш программаһында уҡыусыларҙың туған телгә, һүҙгә булған ҡыҙыҡһыныуын һәр саҡ үҫтерә барыу, туған телдең байлығын, һүрәтләү сараларын күрһәтеү, һүҙ һәм уның формалар төрлөлөгөн телмәрҙә ҡулланыуға ынтылыш тәрбиәләү, уҡыусыларҙы туған телдән ныҡлы, аңлы белем алырлыҡ итеп уҡытыу бурысы ҡуйыла.

Башҡорт теле уҡытыуҙың төп бурыстары түбәндәгеләр:

- уҡыусыларға башҡорт теленең фонетикаһынан, лексикаһынан, һүҙьяһалыш менән грамматикаһынан, стилистикаһы менән пунктуацияһынан, телдең ижтимағи тормоштағы функцияһы, телдең үҫеше хаҡында программала билдәләнгән күләмдә ныҡлы белем биреү;
- туған телгә ҡарата һөйөү, мәҙәниәт күренеше булараҡ, телгә ҡарата аңлы ҡараш тәрбиәләү; туған телдең төп аралашыу, кеше эшмәкәрлегенең төрлө сфераһынан белем алыу ҡоралы булыуын, йәмғиәттә ҡабул ителгән әхлаҡ-этик нормаларҙы үҙләштререү сараһы булыуын аңлау; туған телдең эстетик ҡиммәттәрен үҙләштереү;
- көндәлек тормошта һә уҡыу эшмәкәрлегендә туған телде аралашыу сараһы булараҡ үҙләштереү; үҙ-ара аңлашыу һәм фекер алашыуға һәләтлелекте үҫтереү; үҙ телмәреңде камиллаштырыу; мөһим төп уҡыу белемен һәм универсаль уҡыу хәрәкәттәрен (эшмәкәрлек маҡсаттарын аныҡ итеп әйтә белеү, уны планлаштырыу, библиографик эҙләнеү үткәреү, төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән, сығанаҡтарҙан, Интернеттан тейешле мәҡлүмәтте һайлап алыу һәм эшкәртеү һ.б.) үҙләштереү;
- тел системаһы төҙөлөшөн һәм уның хәрәкәттә булыу законлығын үҙләштереү; стилистик ресурстарҙы һәм төп әҙәби тел нормаларын күҙәтергә өйрәнеү; анализлау, сағыштырыу, классификациялау һәм тел факттарын баһалау һәләттәрен үҫтереү; яҙма һәм һөйләү телмәрен, телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен, аралашыуҙың төрлө ситуацияларында телде ҡулланыу ҡағиҙәләрен, телмәр этикет нормаларын үҙләштереү; актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу; телмәрҙә грамматик сараларҙы ҡулланыу күләмен киңәйтеү; алынған белемде, күнекмәне аралашыу процесында, уҡыу эшмәкәрлегендә һәм көндәлек тормошта ҡулланыу һәләтлеген камиллаштырыу.

Уҡыусыларҙың дөйөм грамоталылығын тикшереү һәм үҫтереү өсөн төрлө характерҙағы диктанттар, шулай уҡ һүҙлек байлығын арттырыу, бәйләнешле телмәр үҫтереү, логик фекерләү дәрәжәһен камиллаштырыу маҡсатында инша һәм изложениелар яҙҙырыла.
Эш программаһы тел белеме тармаҡтары араһында системалылыҡ һәм эҙмә-эҙлелек, фәннилек, аңлайышлылыҡ принциптарын иҫкә алып төҙөлдө.

Бөгөнгө көн шарттарында башҡорт телен һаҡлап ҡалыу өсөн, белем биреүҙә һөнәри оҫталыҡ, заман талап иткәнсә юғары технологиялар, мәғлүмәт саралары менән хәбәрҙар булыуҙы талап итә.

Предметты үҙләштереүҙән көтөлгән һөҙөмтәләр

Шәхси һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:

- Башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли—мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интеллектуаль, ижади һәләтлекәрен һәм шәхестең мораль—этик сифаттаран үҫтереүҙә туған телдең ролен, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;
- Башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; туған телгә ҡарата ихтирам, һөйөү, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; үҙ телеңде камиллаштырыуға ынтылыу;
- Үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу.

Метапредмет һөҙөмтәләре:

Ойоштороу эшмәкәрлеге:
- Телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү(аудирование һәм уҡыу);
- планлаштытыу;
- һөйләү һәм яҙыу;
- дәрестә эш барышын һөйләп аңлатып барыу;
- уҡытыусы тәкдим иткән план буйынса эшләү;
- коллектив төҙөлгән план буйынса эшләү;
- тикшереү;
- төҙәтмәләр индереү;
- баһалау.

Танып белеү эшмәкәрлеге:
- дәреслектең, һүҙлектәрҙең, белешмәләрҙең айышына төшөнөү;
- дәреслектән, текстан,таблицаларҙан, схемаларҙан һорауға яуап табыу;
- күмәкләп йәки үҙ аллы башҡарған эш буйынса һығымта яһай белеү;
- ҙур булмаған текстың йөкмәткеһен һөйләү.

Аралашыу эшмәкәрлеге:
-үзенең фекерендә телдән һәм яҙма рәүештә формалаштырыу;
- кешенең телмәрен тыңлау һәм аңлау, телмәрҙең темаһын, терәк һүҙҙәрен билдәләү;
- тексты тасуири укыу һәм йөкмәткеһен һөйләү;
-парлап, төркөмләп эшләргә өйрәнеү, төрлө ролдәр үтәү.

Предмет һөҙөмтәләре:

- Туған телдең кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;
- Туған тел тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү;
- Тел ғилеменең төп аңлатмаларын үҙләштереү;
- Башҡорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын, башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;
- Һүҙгә төрлө анализ төрҙәрен,һөйләм һәм һүҙбәйләнешкә синтаксис анализ, төп билдә һәм структура күҙлегенән сығып. Күп аспектлы анализ яһау;
- Тел—һүрәтләү саралары һәм уларҙы уҡыусы телмәрендә ҡулланыу.
- фонетика, өн-хәреф, һүҙьяһалыш, һүҙ төҙөлөшө буйынса анализ яһай белеү;
- һүҙбәйләнеш, ябай ике составлы һөйләмдәр, теркәүесһеҙ һәм теркәүесле ҡушма һөйләмдәрҙе төҙөй белеү;
- фонетик законлыҡтарҙы айыра белеп, орфография ҡағиҙәләрен тәртипкә килтерә белергә тейеш, урыҫ теленән кергән һүҙҙәр менән эш итә белергә тейеш;
- һөйләү һәм яҙыу телмәрендә лексик күренештәр менән эш итә белергә, төрлө һүҙҙәр ҡуллана белергә тейеш;
- яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙы айыра белергә тейеш;
- өндәш һүҙе һәм тиң киҫәктәре булған ябай һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен ҡуя белеү.

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе :

Синтаксик һәм пунктуация.

Синтаксик берәмек булараҡ һүҙбәйләнеш, һүҙбәйләнеш төрҙәре. Әйтелеү маҡсаты яғынан һөйләм төрҙәре. Һөйләмдең грамматик нигеҙе. Баш һәй эйәрсән киҫәктәр, уларҙы сағылдырыу ысулдары.Һөйләмдең тиң киҫәктәре.Ҡушма һөйләмдәр.Икенсе кешенең телмәрен еткереү ысулдары.Тыныш билдәләре һәм уларҙың фукцияһы.

Фонетика һәм графика. Орфография.Телмәр мәҙәниәте.Өндәр системаһы.Ижек Баҫым.Фонетик анализ. Һүҙҙәрҙең дөрөҫ әйтелеше. Башҡорт алфавитының составы, хәрефтәрҙең исеме.

Өн һәм хәреф. Һүҙҙәргә фонетик анализ. Ярҙамсы һүҙҙәр.

Лексика.Һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһе.Синонимдар.Антонимдар.омонимдар.

Һүҙьяһалыш һәм орфография.Тамыр. Ялғау төрҙәре. Тамыр һәм яһалма һүҙ.Һүҙьяһалыш. Ҡушма һүҙҙәр.

Морфология. Һүҙ төркөмдәре.Исем.Ҡылым.

Уҡыу предметының йөкмәткеһе

№	Бүлектәрҙең исеме	Сәғәт тәр һаны	Диктант	Изложение	Инша
1	Башланғыс кластарҙа өйрәнгәнде ҡабатлау	2	1	-	-
2	Синтаксис һәм пунктуация. Телмәр мәҙәниәте	13	1	1	1
3	Фонетика һәм графика. Орфография. Телмәр мәҙәниәте	12	1	1	1
4	Лексика. Телмәр мәҙәниәте.	4	-	1	-
5	Һүҙьяһалыш һәм орфография. Телмәр мәҙәниәте	4	-	-	
6	Морфология. Исем	7	1	-	-
7	Ҡылым	10	1	1	-
8	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау һәм дөйөмләштереү	3	-	-	-
9	Бөтәһе	55	6	5	2

Календарь –тематик план 5 класс

№	Дәрес темаһы	Планлаштырыу. Дата.	Фактик дата	Иҫкәрмә
ҮТЕЛГӘНДЕ ҠАБАТЛАУ				
1.	Һүҙ киҫәктәрен ҡабатлау. Исем, сифат, һан һүҙ төркөмдәрен ҡабатлау.	04.09		
2.	Ҡылым һүҙ төркөмөн ҡабатлау.	08.09		
СИНТАКСИС ҺӘМ ПУНКТУАЦИЯ. ТЕЛМӘР МӘҘӘНИӘТЕ.				
3	Синтаксис һәм пунктуация. Һүҙбәйләнеш.	11.09		
4	Һөйләм. Хәбәр, һорау һәм өндәү һөйләмдәр. Йыйнаҡ һәм таркау һөйләмдәр.	15.09		
5	Һөйләмдең баш киҫәктәре.	18.09		
6	Өйрәтеү диктанты "Көҙ күренештәре"	22.09		
7	Хаталар өҫтөндә эш. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Аныҡлаусы.	25.09		
8	Тултырыусы.	29.09		
9	Хәлдәр.	02.10		
10	Тиң киҫәктәр.	06.10		
11	Текст. Ҡыҙыл юл.	10.10		
12	Инша " Бесәндән ҡайтыу"Э.Сәйетов.	16.10		
13	Өйрәтеү изложениеһы "Ауыр хеҙмәт"	20.10		
14	Хаталар өҫтөндә эш. Өндәш һүҙ. Саҡырыу ҡағыҙы.	23.10		
15	Ҡушма һөйләм.	3.11		
16	Тура телмәр. Диалог.	06.11		
17	Синтаксис һәм пунҡтуация буйынса контроль һрауҙар һәм эштәр.	10.11		
ФОНЕТИКА, ГРАФИКА, ОРФОГРАФИЯ, ОРФОЭПИЯ. ТЕЛМӘР МӘҘӘНИӘТЕ.				
18	Фонетика тураһында төшөнсә. Өндәрҙең яһалышы.	13.11		
19	Өн һәм хәреф. Алфавит	17.11		
20	Һуҙынҡы өндәр.	20.11		
21	Тартынҡы өндәр.	24.11		
22	Һуҙынҡыларҙың дөрөҫ әйтелеше.	27.11		
23	Һуҙынҡыларҙың дөрөҫ яҙылышы	1.12		
24	О, э, ы, и өндәренең башҡорт һәм рус телендә әйтелеше.	4.12		
25	Тартынҡы өндәрҙең әйтелеше.	8.12		
26	Тартынҡы өндәрҙең дөрөҫ яҙылышы.	11.12		
27	Өндәрҙең оҡшашыуы.	15.12		
28	Талғын (сонор) өндәр.	18.12		
29	Фонетик анализ тәртибе.	22.12		
30	Контроль изложение. "Ҡотҡарҙы"	25.12		
31	Ижек. Уларҙың төрҙәре.	29.12		
32	Баҫым.	12.01		
33	Контроль диктант. "Ҡара айғыр".	15.01		
34	Лексика тураһында төшөнсә.	19.01		

35	Һүҙҙең күп мәғәнәлелеге..	22.01		
36	Һүҙҙәрҙең күсмә мәғәнәһе.	26.01		
37	Синонимдар.	29.01		
38	Антонимдар	2.02		
39	Инша” А Костин.”Ҡыш”картинаһы.	5.02		
40	Тамыр һәм ялғауҙар. Яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙар.	9.02		
41	Тамыр һүҙ һәм яһалма һүҙ	12.02		
42	Ялғауҙарҙың дөрөҫ яҙылышы.	16.02		
43	Һүҙҙәрҙең яһалыу юлдары. Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.	19.02		
44	Морфология.Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәр. Һүҙ төркөмдәре.	26.02		
45	Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр.	2.03		
46	Ялғауҙар ҡушыу юлы менән исем яһау.	5.03		
47	Һүҙҙәрҙе ҡушыу юлы менән исем яһау.	9.03		
48	Һүҙҙәрҙе парлау юлы менән исем яһау	12.03		
49	Һүҙҙәрҙе бәйләү юлы менән исем яһау.	16.03		
50	Һүҙҙәрҙе ҡыҫҡартыу юлы менән исем яһау	19.03		
51	Контроль диктант ”Милли көрәш”.	23.03		
52	Хаталар өҫтөндә эш.“Исем” темаһын ҡабатлау	26.03		
53	Ҡылым. Ҡылымдарҙың заман, зат һәм һан менән үҙгәреше.	6.04		
54	Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар. Тамыр һәм нигеҙ ҡылымдар.	9.04		
55	Ҡылымдарҙың яһалышы.	13.04		
56	Ҡылымдың затлы формалары.Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымдарының зат, һан һәм барлыҡ-юҡлыҡ менән үҙгәреше.	16.04		
57	Контроль изложение. “Коткарҙы ”	20.04		
58	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының заман менән үҙгәреше. Үткән заман.	23.04		
60	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының хәҙерге заманы.	27.04		
61	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының киләсәк заманы.	30.04		
62	Шарт һөйкәлеше.	4.05		
63	Теләк һөйкәлеше.	7.05		
64	Контроль диктант " Ҡайын урманында"	11.05		
65	Хаталар өҫтөндә эш. Ҡылымға грамматик анализ.	14.05		
66	Фонетика һәм графика буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	18.05		
67	Орфография буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	21.05		
68	Мәңге йәшә, эй, һөйөклө башҡорт теле!	25.05		

Әҙәбиәт:

Планлаштырыуҙың нигеҙе : З.М.Ғәбитова.Төп дөйөм белем биреү буйынса өлгөлө программалар. - Өфө:Китап, 2017.

Дәреслек : В.Ш.Псәнчин, Ю.В. Псәнчин.Әсә теле. –Өфө : Китап, 2020

Уҡытыусының тел буйыса уҡыу- укытыу методик комплекты :

1. Башҡорт теленән диктанттар йыйынтығы.Т.Я.Бикбаева – Өфө: Китап, 2008.

2. М.Ғ. Ғималова. Изложениелар өсөн текстар йыйынтығы.Өфө : Китап, 2009.

6 класс

Башҡорт теле аҙнаһына 2 сәғәт, йылына 68 сәғәт.

6 класс өсөн башҡорт теленән эш программаһы түбәндәге норматив документтарға нигеҙләнеп төҙөлдө:

-төп белем биреү мәктәптәренең «Мәғариф тураһындағы» законға Федераль компоненттарҙың дөйөм белем биреү буйынса Федераль стандарттарына ярашлы дөйөм белем биреү учреждениелары өсөн Башҡортостан Республикаһы Мәғариф министрлығы тарафынан V-XI кластарға ярашлы программаһы. Программа авторҙары: В. Ш. Псәнчин, Ю.В. Псәнчин. – Ижевск, 2008 й.;

-Дәреслек: Солтанбаева Х.В., Л.С.Балапанова авторлығындағы уҡытыу туған(башҡорт) телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 6-сы класы өсөн башҡорт теле дәреслеге. -Өфө: Китап, 2020.-212 бит.

Башҡорт телен өйрәнеү буйынса түбәндәге етди **бурыстар** йөкмәтелә:

- уҡыусыларға башҡорт теленең фонетикаһынан, лексикаһынан, һүҙьяһалыш менән грамматикаһынан, стилистикаһы менән пунктуацияһынан, шулай уҡ телдең ижтимағи тормоштағы функцияһы, телдең үҫеше хаҡында программала билдәләнгән күләмдә ныҡлы белем биреү;
- уҡыусыларҙың фекерләүен, танып-белеү һәләтлелеген үҫтереү;

-уҡыусыларҙа әсә теленең һүҙ байлығына һаҡсыл ҡараш тәрбиәләү;

-уҡыусыларҙы, телдең орфоэпик, интонацион нормаларын күҙәтеп, дөрөҫ, асыҡ һәм тасуири уҡыу күнекмәләре менән ҡоралландырыу;

- балаларҙың орфографик һәм пунктуацион күнекмәләрен үҫтереү;
- башҡорт теленең байлығын, тасуирлау мөмкинлектәрен асыу аша уҡыусыларҙа туған телде өйрәнеүгә әүҙем ҡыҙыҡһыныу, туған телгә, туған халыҡҡа, Ватанға тоғролоҡ һәм һөйөү, ғәҙеллек, донъяға киң ҡараш, кешеләр араһында татыулыҡ, ата-әсәгә, туған халыҡтың быуаттар буйына тупланған тормош ҡағиҙәләренә, әхлаҡ нормаларына хөрмәт тәрбиәләү.

Башҡорт телен уҡытыу маҡсаттары: 1)Туған телгә ҡарата һөйөү, мәҙәниәт күренеше булараҡ, телгә ҡарата аңлы ҡараш тәрбиәләү; туған телдең төп аралашыу, кеше эшмәкәрлегенең төрлө сфераһынан белем алыу ҡоралы булыуын, йәмғиәттә ҡабул ителгән әхлаҡ-этик нормаларҙы үҙләштереү сараһы булыуын аңлау; туған телдең эстетикҡимmәттәрен үҙләштереү;

2)көндәлек тормошта һәм уҡыу эшмәкәрлегендә туған телде аралышыу сараһы булараҡүҙләштереү; уҙ-ара аңлашыу һәм уҙ-ара фекер алышыуға һәләтлелекте үҫтереү;универсаль уҡыу хәрәкәттәрен(эшмәкәрлек маҡсаттарын аныҡ итеп әйтә белеү,библиографик эҙләнеү үткәреү, төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән, сығанаҡтарҙан,Интернеттан тейешле мәғлүмәтте алыу һәм эшкәртеү һ.б.) үҙләштереү;

“ Башҡорт теле” предметының өйрәнеү һөҙөмтәләре

Шәхси һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:

1. башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли-мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интелектуаль, ижади һәләтлектәрен һәм шәхестең мораль-этик сифаттарын үҫтереүҙә туған телдең ролен,уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;

2. башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау;туған телгә ҡарата ихтирам, һөйөү, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли-мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү;үҙ телмәреңде камиллаштырырға ынтылыу;

3. аралашыу процесында кәрәкле һүҙлек запасына эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу.

Метапредмет һөҙөмтәләре:

4. Функциональ грамоталыҡтың мөһим индикаторы - предмет-ара статус: ***коммуникатив универсаль уҡыу эшмәкәрлеге*** (телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәре менән эш итеү, тиңдәштәре һәм оло кешеләр менән аралашыуҙы ҡороу; телдән һәм яҙма телмәрҙе адекват ҡабул итеү; ҡуйылған проблема буйынса үҙ ҡарашыңды теүәл, дөрөҫ, логик яҡтан төҙөк һәм тасуири әйтеп биреү, аралашыу процесында яҙма һәм һөйләү телмәре нормаларын һәм башҡорт телмәр этикетын һаҡлау); ***танып белеү универсаль уҡыу эшмәкәрлеге*** (проблеманы аныҡлау, дерөҫ аргументлай белеү, логик яҡтан төҙөк фекер йөрөтөү, иҫбатлау табыу, раҫлаусы йә кире ҡағыусы тезис килтереү; библиографик эҙләнеүҙе тормошҡа ашырыу, төрлө сығанаҡтарҙан кәрәкле мәғлүмтте алыу, төп һәм өҫтәмә мәғлүмәтте билдәләү, уҡыу маҡсатын асыҡлау, аралашыу маҡсатынан сығып уҡыу төрөн һайлау; мәғлүмәти-комньютер сараларын ҡулланыу; мәғлүмәтте системаға килтереү һәм киренән эшкәртеү һәм уны төрлө ысулдар менән күрһәтеү һ.б); ***регулятив универсаль уҡыу хәрәкәте*** (эшмәкәрлек маҡсатын ҡуя һәм аныҡ итеп әйтә белеү, эшмәкәрлекте эҙмә-эҙлекле планлаштыра һәм кәрәк саҡта үҙгәртә белеү; үҙ контроль, үҙ баһалау, үҙ коррекциялау һ. б. тормошҡа ашырыу.)

5. Функциональ грамогалыҡтың мөһим компоненты телмәр эшмәкәрлеге төрҙәренә нигеҙләнә һәм мәктәптә туған телде өйрәнеү аша уҡыусыларҙың фекерләү һәләтен маҡсатлы йүнәлештә үҫтереүҙе күҙ уңында тота.

6. Функциональ грамоталыҡты формалаштырыу, уҡыусыларҙың телмәр эшмәкәрлеген камиллаштырыу башҡорт теленең төҙөлөшө һәм аралашыуҙың төрлө шарттарында уны ҡулланыу үҙенсәлектәренән белеү нигеҙендә төҙөлә. Уҡыу процесы телде анализлау күнекмәләрен формалаштырыуға ғына йүнәлдерелгән булырға тейеш түгел, ә шулай уҡ телмәр мәҙәниәтен тәрбиәләү, тормошта моһим күнекмәләрҙе формалаштырыу, төрлө уҡыу төрҙәрен ҡулланыу, тексты мәғлүмәти эшкәртеү, мәғлүмәтте төрлө формала эҙләү, телмәр ситуацияһына, әҙәби тел нормаларына һәм аралашыуҙың этик нормаларына яраҡлы төрлө ысулдарын файҙаланыу. Шулай итеп, төп дөйөм белем биреү мәктәптәрендә башҡорт телен уҡытыу баланың дөйөм мәҙәни кимәлен үҫтерергә, артабан уҡыуын төрлө белем биреү учреждениеларында дауам итә алырлыҡ кимәлдә булырға тейеш.

Предмет һөҙөмтәләре:

1. Телдең төп функциялары тураһында, башҡорт теленең башҡорт халҡының милли теле,БР-һының дәүләт теле булыуы тураһында, тел һәм халыҡ мәҙәниәтенең бәйләнештәре тураһында, туған телдең кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;

2. гуманитар фәндәр системаһында туған телдең урынын һәм мәғарифта тулыһынса уның ролен аңлау;

3. туған тел тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү;

4. тел ғилеменең төп аңлатмалары:лингвистика һәм уның төп бүлектәре; тел һәм телмәр аралашыуы,һөйләү һәм яҙма телмәр,монолог,диалогһәм уларҙың төрҙәре; функциональ стилдәр,текст,текст төрҙәре;телдең төп берәмектәре,уларҙың билдәләре һәм телмәрҙәҡулланыу үҙенсәлектәрен үҙләштереү;

5. башҡорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын,башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;

6. телдең төп берәмектәрен,грамматик категорияларын анализлау һәм таныу, тел берәмектәрен аралашыу шарттарына ярашлы ҡулланыу;

7. һүҙгә төрлө анализ төрҙәрен,һөйләм һәм һүҙбәйләнешкә синтаксик анализ яһау;

8. тел-һүрәтләүсаралары һәм уларҙы уҡыусы телмәрендә ҡулланыу.

Уҡысыларҙың эшмәкәрлегенең төп төрҙәрен билдәләгән тематик планлаштырыу

Уҡысыларҙың эшмәкәрлегенең төп төрҙәренә характеристика

1.Туған тел тураһында әңгәмә.

Туған тел тураһында әңгәмәлә ҡатнашыу. Тел тураһында мәҡәлдәр менән эш итеү. Туған телгә ҡарата ыңғай ҡараш булдырыу.

2.Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Синтаксис һәм пунктуация. Фонетика һәм графика, лексика. Һүҙьяһалыш.

Бишенсе класта алған белемдәрҙе практик күнегеүҙәр ярҙамында иҫкә төшөрөү, ҡабатлау, актуалләштереү, системаға һалыу.

3.Лексика.

Килеп сығышы яғынан башҡорт теленең һүҙлек составы: төп башҡорт һүҙҙәре, үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе, башҡорт әҙәби теленең дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәрен, интернациональ һүҙҙәрҙе, профессиональ һүҙҙәрҙе, иҫкергән һүҙҙәрҙе, яңы һүҙҙәрҙе, диалект һүҙҙәрҙе таный белергә, уларҙы телмәрҙә дөрөҫ ҡулланырға өйрәнеү, һөйләмдәргә, текстарға лексик анализ яһай белергә өйрәнеү.

4.Исем.

Исем тураһында үтелгәндәрҙе ҡабатлау, исемдәрҙең һан, эйәлек заты, килеш, хәбәрлек категорияһын билдәләргә өйрәнеү. Исемдәрҙең яһалыу юлдары буйынса алған белемдәрҙе үҫтереү. Исемдәргә морфологик анализ яһарға өйрәнеү.

5.Рәүеш

Рәүештең белдергән мәғәнәһе, рәүеш төркөмсәләре, рәүештең сифат менән оҡшаш һәм айырмалы яҡтары, рәүеш дәрәжәләре. Рәүештәрҙең яһалышы менән практик танышыу. Һөйләмдәрҙә рәүештәрҙе ҡуллана белеү күнекмәләре алыу. Рәүешкә морфологик анализ яһай белергә өйрәнеү.

6.Теркәүес.

Теркәүестәрҙең телмәрҙәге функцияһы, теркәүестәрҙең бүленеше тураһында мәғлүмәт алыу. Теркәүестәрҙең морфологик, синтаксик ролен аңлата белеү, теркәүестәре булған һөйләмдәрҙе анлизлау күнекмәләре алыу.

7.Бәйләүес.

Бәйләүестәрҙең телмәрҙәге вазифаһы, уларҙың бүленеше тураһында мәғлүмәт алыу. Бәйләүестәрҙең синтаксик ролен билдәләй белеү, бәйләүестәрҙе исемдәр янында ҡуллана белеү күнекмәләрен үҫтереү.

8.Киҫәксә.

Киҫәксәләрҙең иорфологик билдәләре, телмәрҙәге вазифалары, киҫәксәләрҙең бүленеше тураһында аңлатма алыу. Киҫәксәләрҙе телмәрҙә ҡуллана белергә өйрәнеү.

9.Мөнәсәбәт-һүҙҙәр.

Мөнәсәбәт һүҙҙәр тураһында төшөнсә, синтаксик роле, мәғәнәһе, бүленеше, телмәрҙә ҡулланылышы тураһында аңлатма алыу. Мөнәсәбәт һүҙҙәрҙе дөрөҫ ҡулланырға өйрәнеү.

10.Ымлыҡ.

Ымлыҡтар тураһында төшөнсә, уларҙың морфологик һыҙаттары, телмәрҙәге вазифалары, ымлыҡтың төрҙәре тураһында төшөнсә алыу. Ымлыҡтарҙы телмәрҙә ҡуллана белергә, дөрөҫ интонация менән уҡырға өйрәнеү, уларҙың хис-тойғо биҙәген билдәйләй белергә өйрәнеү.

11.Оҡшатыу һүҙҙәре

Оҡшатыу һүҙҙәре тураһында төшөнсә, уларҙың морфологик билдәләре, төрҙәре тураһында төшөнсә алыу. Оҡшатыу һүҙҙәре аңлатҡан һындарҙы һүрәтләй белеү, телмәрҙә ҡулланыу күнекмәләре алыу.

12. 5-6 кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау

Бөтә үтелгәндәрҙе теоретик һәм практик кимәлдә ҡабатлау.

Календарь –тематик планлаштырыу

№	Дәрестең темаһы	Календ вакыт	Факт. вакыт	Иҫкәрмә
1	Инеш дәрес. Әсә теле тураһында әңгәмә.	04.09		
2	5-се класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Синтаксис һәм пунктуация.	09.09		
3	Һүҙъяһалыш.	11.09		
4	Башҡорт теленең һүҙлек составы.	16.09		
5	Һүҙҙәрҙең килеп сығышы буйынса төркөмләнеүе. Интернациональ һүҙҙәр. Профессиональ һүҙҙәр. Иҫкергән һүҙҙәр. Яңы һүҙҙәр.	18.09		
6	Фразеологик берәмектәр.	23.09		
7	Тикшереү диктанты. "Өс таған".	25.09		
8	Хаталар өҫтөндә эш. Исем. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	30.09		
9	Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше. Күплек ялғауҙарының дөрөҫ яҙылышы.	02.10		
10	Исемдең эйәлек заты. Эйәлек заты ялғауҙарының дөрөҫ яҙылышы.	07.10		
11	Исемдәрҙең хәбәрлек заты.	9.10		
12	Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше Килештәрҙең мәғәнәләре.	14.10		
13	Төп килеш.	16.10		
14	Эйәлек килеш.	21.10		
15	Өйрәтеү диктанты "Әрем"	23.10		
16	Төшөм килеш.	6.11		
17	Төбәү, урын – ваҡыт килештәр, сығанаҡ килештәр	11.11		
18	Исем тураһында үтелгәндәрҙе ҡабатлау һәм системалаштырыу. БТҮ. Өйрәтеү иншаһы. "Ғаиләм – ҡәлғәм".	13.11		
19	Сифаттарҙың исем урынында килеүе һәм һөйләмдәге роле. Түбән кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	18.11		
20	Сифаттарҙың яһалышы. Төп һәм шартлы сифаттар.	20.11		
21	Сифат дәрәжәләре. Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышы.	25.11		
22	Синоним сифаттар.	27.11		
23	БТҮ. Өйрәтеү изложениеһы." Урман аҡланы".	2.12		
24	Тема буйынса үтелгәнде ҡабатлау һәм дөйөмләштереү.	04.12		
25	Һан тураһында төшөнсә. Ябай һәм ҡушма һандар.	09.12		
26	Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.	11.12		
27	Үлсәү һүҙҙәре.	16.12		
28	Һан темаһын ҡабатлау.	18.12		
29	Контроль диктант. "Милли музейҙа"	23.12		
30	Хаталар өҫтөндә эш. Алмаштарҙың телмәрҙә үтәгән вазифаһы, мәғәнә үҙенсәлектәе, грамматик билдәләре.	25.12		
31	Алмаш төркөмсәләре.	13.01		
32	Алмаштарҙың килеш менән үҙгәреше. Зат алмаштарының килеш менән үҙгәреше.*Мин,һин,ул,был,шул* алмаштарының килеш менән үҙгәреше.	15.01		
33	*Минеке,һинеке,уныҡы,үҙ(е)* алмашының килеш менән үҙгәреүе.	20.01		
34	*Кемдәр,ниҙер, тегеләр* алмаштарының килеш менән үҙгәреше.	22.01		
35	"Алмаш" темаһы буйынса тикшереү һорауҙары һәм	27.01		

	эштәр.БТҮ. Картина буйынса инша. Ә.Арыҫланов.”Лев Толстой башҡорт далаһында”			
36	Түбән кластарҙа үтелгәнде ҡабатлау.	29.01		
37	Ҡылым төркөмсәләре.	3.02		
38	Исем ҡылым.	05.02		
39	Уртаҡ ҡылым.	10.02		
40	Сифат ҡылым.	17.02		
41	Сифат ҡылымдың үткән,хәҙерге һәм киләсәк заман формалары.	19.02		
42	БТҮ. Изложение.” Һуғыш йылдары”.	24.02		
43	БТҮ. Инша “Башҡорт балы”	26.02		
44	Хаталар өҫтөндә эш. Хәл ҡылым.	03.03		
45	Хәл ҡылымдың төрҙәре.	05.03		
46	Ҡылым йүнәлештәре	10.03		
47	Ҡылым күләмдәре.	12.03		
48	Ҡылым рәүешлеге.	17.03		
49	Бүлек буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау һәм системалаштырыу.	19.03		
50	Рәүеш тураһында төшөнсә. Рәүеш төркөмсәләре	24.03		
51	БТҮ. Өйрәтеү изложениеһы. “Айыу мажараһы”.	26.03		
52	Рәүеш дәрәжәләре.	7.04		
53	Рәүештең сифат менән оҡшаш һәм айырмалы яҡтары.	9.04		
54	Рәүештең яһалышы.	14.04		
55	Рәүештәрҙең дөрөҫ яҙылышы. Бүлек буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау	16.04		
56	Теркәүес тураһында төшөнсә. Теркәүестәрҙең бүленеше һәм дөрөҫ яҙылышы	21.04		
57	Бүлек буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	23.04		
58	Бәйләүестәр тураһында төшөнсә. Бәйләүестәрҙең бүленеше.	28.04		
59	Бүлек буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	28.04		
60	Киҫәксә тураһында төшөнсә.Киҫәксәләрҙең бүленеше. Киҫәксәләрҙең дөрөҫ яҙылышы.	30.04		
61	Бүлек буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау	05.05		
62	Мөнәсәбәт һүҙҙәр, ымлыҡтар һәм уларҙың телмәрҙә ҡулланылышы	07.05		
63	Оҡшатыу һүҙҙәре һәм уларҙың телмәрҙә ҡулланылышы.	12.05		
64	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	14.05		
65	Контроль диктант. “Тыуған яҡ”.	19.05		
66	Хаталар өҫтөндә эш. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау һәм системалаштырыу.	21.05		
67 68	Йомғаҡлау.	26.05		

Методик ҡулланмалар:

1. Дәреслек: Солтанбаева Х.В., Л.С.Балапанова авторлығындағы уҡытыу туған (башҡорт) телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 6-сы класы өсөн башҡорт теле дәреслеге. - Өфө: Китап, 2020.-212 бит.
2. Толомбаев Х.А., Аҙнағолов С.В. Башҡорт теленән диктанттар йыйынтығы; Башҡорт мәктәптәренең 5-11-се класс уҡытыусылары өсөн ҡулланма.-Өфө: Башҡортостан «Китап» нәшриәте, 2020.

3. Ғималова М.Ғ., Рәхимова С.М. Башҡорт теленән изложениелар йыйынтығы; Башҡорт мәктәптәренең 5-11-се класс уҡытыусылары өсөн ҡулланма.-Өфө: Башҡортостан «Китап» нәшриәте, 2009.

7 класс

Туған (башҡорт) тел буйынса эш программаһы Рәсәй Федерацияһының 2012 йылдың 29 декабренән N273-ФЗ "Рәсәй Федерацияһында мәғариф тураһында" Федераль законына, Башҡортостан Республикаһының 2013 йылдың 1 июленән №696-з "Башҡортостан Республикаһында мәғариф тураһында"ғы Законына, «Башҡортостан Республикаһы халыҡтары телдәре тураһында» Башҡортостан Республикаһы Законына (21.01.99), Башҡортостан Республикаһында Милли мәғарифты үҫтереү концепцияһына, Федераль дәүләт стандарттары положениеһына, уҡытыу туған (башҡорт) телдә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 5-11 кластары өсөн "Башҡорт теле" предметы буйынса белем биреү өлгө программаларына (авт.-төҙ Авторҙары: Ә.М.Аҙнабаев, С.А.Таһирова, М.Ә.Ғәзизуллина.:– Өфө: Китап, 2020) таянып эшләнде.

Башҡорт телен уҡытыу **маҡсаты**:
уҡыусыларҙың туған телгә, һүҙгә булған ҡыҙыҡһыныуын һәр саҡ үҫтерә барыу, туған телдең байлығын, һүрәтләү сараларын күрһәтеү, һүҙ һәм уның формалар төрләнөгән телмәрҙә ҡулланыуға ынтылыш тәрбиәләү, уҡыусыларҙы туған телдән ныҡлы, аңлы белем алырлыҡ итеп уҡытыу.

Башҡорт телен уҡытыу **бурыстары**:
1) туған телгә ҡарата һөйөү, мәҙәниәт күренеше булараҡ, телгә ҡарата аңлы ҡараш тәрбиәләү; туған телдең төп аралашыу, кеше эшмәкәрлегенең төрлө сфераһынан белем алыу ҡоралы булыуын, йәмғиәттә ҡабул ителгән әхлаҡ-этик нормаларҙы үҙләштереү сараһы булыуын аңлау; туған телдең эстетик ҡиммәттәрен үҙләштереү;
2) көндәлек тормошта һәм уҡыу эшмәкәрлегендә туған телде аралашыу сараһы булараҡ үҙләштереү; үҙ-ара аңлашыу һәм үҙ-ара фекер алышыуға һәләтлелекте үҫтереү; үҙ телмәреңде камиллаштырыу; мөһим төп уҡыу белемен һәм универсаль уҡыу хәрәкәттәрен (эшмәкәрлек маҡсаттарын аныҡ итеп әйтә белеү, уны планлаштырыу, библиографик эҙләнеү үткәреү, төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән, сығанаҡтарҙан, Интернеттан тейешле мәғлүмәтте алыу һәм эшкәртеү һ. б.) үҙләштереү;
3) тел системаһы төҙөлөшөн һәм уның хәрәкәттә булыу законлығын үҙләштереү; стилистик ресурстарҙы һәм төп әҙәби тел нормаларын күҙәтергә өйрәнеү; анализлау, сағыштырыу, классификациялау һәм тел факттарын баһалау һәләттәрен үҫтереү; яҙма һәм һөйләү телмәрен, телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен, аралашыуҙың төрлө ситуацияларында телде ҡулланыу ҡағиҙәләрен, телмәр этикет нормаларын үҙләштереү; актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу; телмәрҙә грамматик сараларҙы ҡулланыу күләмен киңәйтеү; алынған белемде, күнекмәне аралашыу процесында, уҡыу эшмәкәрлегендә һәм көндәлек тормошта ҡулланыу һәләтлеген камиллаштырыу.

Башҡортостан Республикаһының башҡорт телендә уҡытылған дөйөм белем биреүсе мәктәптәр өсөн йыллыҡ өлгө уҡыу планы башҡорт телен 7-се класта – 68 сәғәт, Белем биреү ойошмаһының уҡыу планына ярашлы, башҡорт теле предметын өйрәнеүгә 5-9 кластарҙа аҙнаһына 2 сәғәт бүленә.Уҡыу курсына үҙгәрештәр сәғәт һандарына ғына индерелде.

"Башҡорт тел" предметын өйрәнеү һөҙөмтәләре

"Туған (башҡорт) тел" программаһын үҙләштереүҙең **шәхси** һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:
1) башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли-мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интеллектуаль, ижади һәләтлектәрен һәм шәхестең мораль-этик сифаттарын үҫтереүҙә туған телдең ролен, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;
2) башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; туған телгә ҡарата ихтирам, һөйөү, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли-мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; үҙ телмәреңде камиллаштырыуға ынтылыу;
3) аралашыу процесында кәрәкле һүҙлек запасына эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү әсән тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу. "Башҡорт тел" программаһын үҙләштереүҙең **метапредмет һөҙөмтәләре:**
1) телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү:
-телдән һәм яҙма бирелгән мәғлүмәтте адекват ҡабул итеү;

-уҡыуҙың төрлө төрҙәрен үҙләштереү;
-төрлө сығанаҡтарҙан, шул иҫәптән ваҡытлы матбуғат сараларынан, уҡыу ҡулланмаһы булараҡ компакт-дискыларҙан, интернет ресурстарҙан мәғлүмәтте һайлап алыу һәләтлелеге;
-һайлап алыу алымдары менән эш итә белеү һәм тәғәйен темаға материалды системаға килтереү; уҡыу йә аудирование һөҙөмтәһендә, шулай уҡ техник саралар һәм мәғлүмәти технологиялар ярҙамында мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй ала белеү, уны анализлау һәм һайлап алыу; ҡайтанан эшкәртеү, һаҡлай һәм еткерә белеү;
-алдағы уҡыу эшмәкәрлегенең (индивидуаль һәм коллектив) маҡсатын билдәләү һәләтлелеге, эштең эҙмә-эҙлелеге, өлгәшелгән һөҙөмтәләрҙе баһалау, уларҙы телдән һәм яҙма формала адекват аныҡ итеп әйтеү;
-телдән һәм яҙма формала үҙ фекереңде иркен еткерә белеү; тыңланған йәки уҡылған тексты тәҡдим ителгән кимлдә (план, һөйләү, конспект, аннотация) һөйләй алыу;
- үҙ тиңдәштәрең аудиторияһында ҙур булмаған доклад, хәбәрҙәр менән сығыш яһай белеү;
2) алынған белем һәм күнекмәләрҙе көндәлек тормошта ҡуллана белеү; туған телде башҡа төрлө фәндәрҙән белем алыу сығанағы булараҡ файҙаланыу; тел күренештәрен анализлау буйынса алған белем һәм күнекмәләрен предмет-ара (сит тел, әҙәбиәт һ. б. дәрестәрҙә) ҡулланыу;
3) аралашыу процесында тирә-яҡтағы кешеләр менән коммуникатив маҡсатлы бәйләнештә, ниндәйҙер эш төрөн бергә башҡарыу, бәхәс, фекер алышыуҙа ҡатнашыу; формаль һәм формаль булмаған шәхестәр менән мәҙәни-ара аралашыу барышындағы төрлө ситуацияларҙа телмәр этикетының милли-мәҙәни нормаларын үҙләштереү.

Предмет йөкмәткеһе:

1) башҡорт теленең башҡорт халҡының милли теле, Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, тел һәм халыҡ мәҙәниәтенең бәйләнештәре тураһында, туған телдең кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;
2) шәхестең интеллектуаль һәм ижади һәләтен үҫтереүҙә, белем алыуҙа, шулай уҡ үҙ-үҙеңде камиллаштырыу процесында башҡорт теленең билдәле ролен аңлау;
3) телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү:
Аудирование (тыңлау) һәм уҡыу:
-телдән һәм яҙма бирелгән мәғлүмәтте (маҡсат, тексттың темаһы, төп һәм өҫтәмә мәғлүмәт) адекват ҡабул итеү;
-төрлөсә уҡыу күнекмәләрен булдырыу (эҙләнеү, ҡарап сығыу, танышыу, өйрәнеү); төрлө стилдәге, жанрҙағы текстарҙы үҙләштереү;
-уҡылған текстағы (план, тезис) мәғлүмәтте ҡайтанан эшкәртеү күнекмәләрен; төрлө стилдәге, жанрҙағы текстарҙы үҙләштереү;
-төрлө типтағы һүҙлектәр, белешмә өсөн әҙәбиәт, шулай уҡ электрон ҡулланмалар менән иркен ҡулланыу;
-төрлө стилдәге һәм жанрҙағы текстарҙы телдән адекват ҡабул итеү; аудированиеның (аудиотексты тулыһынса аңлау, уның төп йөкмәткеһен аңлау, мәғлүмәтте һайлап алыу) төрлө төрҙәрен үҙләштереү;
-стилистик үҙенсәлектәрен иҫәпкә алып, йөкмәткенән һәм ҡулланылған тел сараларынан сығып, фекерҙе сағыштыра алыу;
һөйләү һәм яҙыу:
-тыңланған һәм уҡылған тексты телдән һәм яҙма формала тәҡдим ителгән кимәлдә (йөкмәткеһен һөйләү, план, конспект) һөйләй алыу;
-телдән һәм яҙма формала үҙ фекереңде дөрөҫ һәм иркен еткерә алыу, тексты логик яҡтан эҙмә-эҙлекле төҙөү нормаларын һаҡлау; факттарға һәм үҙеңде уратып алған ысынбарлыҡ күренештәренә, уҡыған һәм ишеткәндәргә үҙ мөнәсәбәтеңде адекват сағылдырыу;
-төрлө телмәр стилендә һәм төрлә жанрҙарҙа (аралашыу ситуацияһына ҡарап) телдән һәм яҙма текст төҙөй белеү; төрлө телмәр стилендә һәм төрлө жанрҙарҙа (хикәйә, хат, ғариза, баһалама, ышаныс ҡағыҙы, расписка) яҙа белеү, аралашыу бурыстарынан сығып, тел һүрәтләү сараларын ирекле рәүештә һайлау;
-төрлө төрҙәге монолог һәм диалогты үҙләштереү; ҙур булмаған хәбәрҙәр, докладтар менән үҙ тиҫтерҙәрең алдында сығыш яһау;
-ғәмәлдә төрлө телмәрҙәге аралашыуҙың орфоэпик, лексик, грамматик, хәҙерге башҡорт теленең стилистик нормаларын һәм әҙма телмәрҙә төп орфографик һәм пунктуационнормаларҙы һаҡлау;

лексика һәм фразеологияны стилистик яҡтан корректлы ҡулланыу; яҙыуҙа орфография, пунктуацияның төп ҡағиҙәләрен һаҡлау;
-телмәр этикеты нормаларын һаҡлап аралаша алыу, аралашыуҙың төрлө тормош ситуацияларында ым-ишара, мимиканы урынлы ҡулланыу;
-уҡыу процесында һәм көндәлек аралашыуҙа үҙ телмәреңде контролдә тота алыу; йөкмәткенән, һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланыуҙан сығып, үҙ телмәреңде баһалай белеү; грамматика һәм телмәр хаталарын таба, уларҙы төҙәтә алыу; үҙ тексыңды мөхәррирләү һәм камиллаштыра белеү;
4) туған тел тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү; уның кимәл һәм берәмектәр бәйләнешен аңлау;
5) тел ғилеменең төп аңлатмалары: лингвистиканың һәм уның төп бүлектәре: тел һәм телмәр, телмәр аралашыуы, һөйләү һәм яҙма телмәр, монолог, диалог һәм уларҙың төрҙәре; аралашыу ситуациялары, фәнни, публицистик, рәсми йәки эш ҡағыҙҙары стилдәре, матур әҙәбиәт теле; функциональ-мәғәнәүи телмәр төрҙәре (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү); текст төрҙәре; телдең төп берәмектәре, уларҙың билдәләре һәм телмәрҙә ҡулланыу үҙенсәлектәрен үҙләштереү;
6) һүҙгә төрлө анализ төрҙәрен (фонетик, морфематик, һүҙьяһалыш, лексик, морфологик), һөйләм һәм һүҙбәйләнешкә синтаксик анализ: йөкмәтке, төп билдә һәм структура, тел һүрәтләү сараларын ҡулланыуҙы иҫәпкә алып, тексты анализлау;
7) туған телдең эстетик функцияһын таныу, матур әҙәбиәт текстарын анализлағанда телмәрҙең эстетик кимәлен баһалау.
Башҡорт теле – беҙҙең туған телебеҙ (1с.)
Үтелгәндәрҙе ҡабатлау (2с.)
Синтаксис (10с.) Синтаксистың төп маҡсаты. Синтаксистың берәмеге булараҡ һүҙбәйләнеш һәм һөйләм. Һүҙбәйләнештең төп билдәләре. Һүҙбәйләнештәрҙең яһалыу юлдары. Эйәртеүле бәйләнеш төрҙәре: ярашыу, башҡарылыу, йәнәшәлек, һөйкәлеү. Һүҙбәйләнеш һәм ҡушма һүҙ. Нығынған һүҙбәйләнештә**р.**
Ябай һөйләм (13с.) Һөйләмдең грамматик нигеҙе. Эйә менән хәбәр. Эйә менән хәбәр араһында һыҙыҡ. Ябай һөйләмдең синтаксик структураһы. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Аныҡлаусы. Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар. Өҫтәлмәлек. Тултырыусы. Тура һәм ситләтелгән тултырыусы. Хәлдәр. Рәүеш хәлдәре. Күләм- дәрәжә хәлдәре. Урын хәлдәре. Ваҡыт хәлдәре. Шарт хәлдәре. Сәбәп хәлдәре. Маҡсат хәлдәре. Кире хәлдәр. Һөйләмдә һөйләм киҫәктәренең урынлашыу тәртибе. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәрен сағылдырыу ысулдары.
Ике һәм бер составлы һөйләмдәр (12с.) Ике составлы һөйләмдәр. Бер составлы һөйләмдәр. Бер составлы һөйләмдәрҙең төрҙәре. Билдәле эйәле һөйләм. Билдәһеҙ эйәле һөйләм. Эйәһеҙ һөйләм. Атама һөйләмдәр. Уларҙың структур һәм мәғәнәүи үҙенсәлектәре.Тулы һәм кәм һөйләмдәр. Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Тиң киҫәктәрҙең булыу шарттары. Тиң киҫәктәрҙең бәйләнеү юлдары. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙең интонацион һәм пунктуацион үҙенсәлектәре. Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштереүсе һүҙҙәр. Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙең стилистик мөмкинлектәре.
Һөйләм киҫәктәре менән грамматик бәйләнеше булмаған һүҙҙәр (5с.) Өндәш һүҙҙәр, уларҙың функцияһы. Өндәш һүҙҙәр эргәһендә тыныш билдәләре. Өндәш һүҙле һөйләмдәрҙең интонацияһы. Инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр. Мәғәнәһе яғынан инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр. Һөйләмдәрҙе һәм тексты мәғәнәүи өлөштәрен бәйләүсе сара булараҡ инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәрҙе ҡулланыу.
Һөйләмдең айырымланған эйәрсән киҫәктәре (6с.) Айырымланыу тураһында төшөнсә. Айырымланыуҙың асылы һәм шарттары. Айырымланған киҫәкле һөйләмдәрҙең мәғәнәүи, интонацион һәм пунктуацион үҙенсәлектәре. Өҫтәлмәлектәрҙең айырымланыуы. Аныҡланыусыларҙың айырымланыуы тураһында. Хәл әйтемдәре һәм уларҙың үҙенсәлеге. Хәл әйтемдәренең айырымланыуы, ҡулланыу үҙенсәлектәре.
Тура һәм ситләтелгән телмәр. Диалог. Цитаталар (4с.) Икенсе кешенең телмәрен еткереү юлдары: тура һәм ситләтелгән телмәр. Тура һәм ситләтелгән телмәрле һөйләмдәрҙең синонимияһы. Уларҙа тыныш билдәләре. Диалог. Диалог аҙағында тыныш билдәләре.Цитаталар. Телмәргә цитаталар индереү ысулдары. Цитата ҡулланғанда тура телмәрле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.
Календарь- тематик планлаштырыу.

№	**Дәрестең темаһы**	**Планл. ваҡыт**	**Факт. ваҡыт**	**Иҫкәр мә**

1	Башҡорт теле-туған телем.	3.09		
2	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.Лексика һәм фонетика.	8.09		
3	Морфология буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	10.09		
4	Орфография буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	15.09		
5	Синтаксис һәм пунктуация.Һүҙбәйләнеш һәм һөйләм.	17.09		
6	Һүҙбәйләнештәрҙең яһалыу юлдары. Эйәртеүле бәйләнештең төрҙәре.	22.09		
7	Диктант "Бойҙай бөртөгө"	24.09		
8	Хаталар өҫтөндә эш. Ярашыу. Йәнәшәлек.	29.09		
9	Башҡарылыу. Һөйкәлеү.	1.10		
10	Һүҙбәйләнеш һәм ҡушма һүҙ.	6.10		
11	Нығынған һүҙбәйләнештәр.	8.10		
12	БТҮ. Изложение." Диләкәй".	15.10		
13	Ике составлы һөйләмдәр.Эйә менән хәбәр.	20.10		
14	Биремле диктант «Урал- тыуған төйәгем».	22.10		
15	Хаталар өҫтөндә эш. Эйә менән хәбәр араһында һыҙыҡ.	5.11		
16	Аныҡлаусы.	10.11		
17	Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар.Өҫтәлмәлек.	12.11		
18	БТҮ.Инша. «Китап-белем шишмәһе».	17.11		
19	Тултырыусы. Тура һәм ситләтелгән тултырыусы.	19.11		
20	Хаталар өҫтөндә эш. Хәлдәр. Рәүеш хәлдәре.	24.11		
21	БТҮ. Изложение."Гүзәл баҡса"	26.11		
22	Күләм-дәрәжә хәлдәре.	1.12		
23	Урын хәлдәре.Ваҡыт хәлдәре.	3.12		
24	БТҮ. Инша. Минең ауылым".	8.12		
25	Шарт хәлдәре.	10.12		
26	Хаталар өҫтөндә эш.Сәбәп хәлдәре.	15.12		
27	Контроль диктант. "Ирәмәл һырттары".	17.12		
28	Хаталар өҫтөндә эш. Маҡсат хәлдәре.	22.12		
29	БТҮ. Изложение. Буш хыял.	24.12		
30	Хаталар өҫтөндә эш. Кире хәлдәр.	29.12		
31	Һөйләмдә һөйләм киҫәктәренең урынлашыу тәртибе.	12.01		
32	"Уңышлы кеше" проектын яҡлау.	14.01		
33	Хаталар өҫтөндә эш. Ике составлы һөйләмдәр.	19.01		
34	Ике составлы һөйләмдәр.	21.01		
35	Билдәле эйәле һөйләм.	26.01		
36	Билдәһеҙ эйәле һөйләм.	28.01		
37	Иҫкәртмәле диктант."Ҡышлаусы ҡоштар".	2.02		
38	Хаталар өҫтөндә эш.Эйәһеҙ һөйләм.	4.02		
39	Атама һөйләмдәр.	9.02		
40	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.Тест.	11.02		
41	Тулы һәм кәм һөйләмдәр.	16.02		
42	БТҮ. Инша."Яугир һуғыштан ҡайтты"(картина б-са)	18.02		
43	Тиң киҫәкле һөйләмдәр.	25.02		
44	Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре.	2.03		
45	БТҮ.Изложение."Һунарсы хикәйәһе"	4.03		
46	Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштереүсе һүҙҙәр.	11.03		
47	Өндәш һүҙҙәр.	16.03		
48	БТҮ.Инша. "Бөтә һөнәр ҙә яҡшы-оҡшағанын һайла".	18.03		
49	Өндәш һүҙҙәр эргәһендә тыныш билдәләре.	23.03		
50	Инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр.	25.03		
51	БТҮ.Изложение."Минең ҡолоном бар".	6.04		
52	Инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр эргәһендә тыныш	8.04		

	билдәләре.			
53	Айырымланыу тураһында төшөнсә.	13.04		
54	Өҫтәлмәлектәрҙең айырымланыуы.	15.04		
55	Аныҡлаусыларҙың айырымланыуы тураһында.	20.04		
56	БТҮ. Инша.”Мин ятраҡан фильм”.	22.04		
57	Хаталар өҫтөндә эш.Хәл әйтемдәре һәм уларҙың үҙенсәлектәре.	27.04		
58	Хаталар өҫтөндә эш. Хәл әйтемдәренең айырымланыуы.	29.04		
59	БТҮ. Изложение .“Малайҙар хатаһын төҙәтә”.	4.05		
60	Хаталар өҫтөндә эш. Хәл әйтемдәре эргәһендә тыныш билдәләре.	6.05		
61	Тура һәм ситләтелгән телмәр.	13.05		
62	Контроль диктант. ”Бал”	18.05		
63	Хаталар өҫтөндә эш.Тура телмәрле һөйләмдәр.	20.05		
64	Диалог. Цитаталар	26.05		
65	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.			
66-68	Резерв*			

*13.10, 23.02, 9.05, 11.05 – ял һәм байрам көндәренә тура килгәгәнлектән, 65-68-се дәрестәргә уҡыу көндәре етмәне.

Әҙәбиәт:

Планлаштырыуҙың нигеҙе: Башҡорт теленән программалар (v-xi кластар өсөн)-Ижевск: Книгоград,2008.

1.Башҡорт теле.: уҡытыу туған (башҡорт) телдә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 7-се класы өсөн дәреслек. Авторҙары: Ә.М.Аҙнабаев, С.А.Таһирова, М.Ә.Ғәзизуллина. Өфө: Китап, 2020. 2.Уҡытыусының тел буйынса уҡыу-уҡытыу методик комплекты:

3 Башҡорт теленән диктанттар йыйынтығы. Т. Янбаева –Өфө: Китап,2008.

4. М.Ғ. Ғималова. Изложениелар өсөн текстар йыйнтығы. Өфө: Китап, 2009.

Материаль – техник ҡулланмалар.

- компьютер
- Принтер
- Интерактив такта

8 класс

Урта мәктәптең 8-се класы өсөн башҡорт теленән эш программаһы.
Эш прогаммаһы 68 сәғәткә иҫәпләнгән (аҙнаға 2 сәғәт).
Эш программаһы түбәндәге **документтарҙы** иҫәпкә алып төҙөлә:
1. “Мәғариф тураһында” Рәсәй Федерацияһының Законы (“Закон об образовании” Закон Российской Федерации)
2. “Мәғариф тураһында” Башҡортостан Республикаһы Законы
3. Төп дөйөм белем эстәлегенең мәжбүри минимумы (БР Мәғариф министрлығы).
4. Башҡорт теленән программалар (V – XI кластар өсөн) – Ижевск: КнигоГрад, 2008.
Дәреслек: Абдуллина Ф.Ф., Аҡъюлова С.Б.. Әсә теле: Урта мәктәптең 8-се класы өсөн дәреслек. – Өфө: Китап, 2020.

Башҡорт теленән 8 класс өсөн эш программаһында уҡыусыларҙың туған телгә, һүҙгә булған ҡыҙыҡһыныуын һәр саҡ үҫтерә барыу, туған телдең байлығын, һүрәтләү сараларын күрһәтеү, һүҙ һәм уның формалар төрлөлөгөн телмәрҙә ҡулланыуға ынтылыш тәрбиәләү, уҡыусыларҙы туған телдән ныҡлы, аңлы белем алырлыҡ итеп уҡытыу бурысы ҡуйыла.

Башҡорт теле уҡытыуҙың **төп бурыстары** түбәндәгеләр:

- уҡыусыларға башҡорт теленең фонетикаһынан, лексикаһынан, һүҙьяһалыш менән грамматикаһынан, стилистикаһы менән пунктуацияһынан, телдең ижтимағи тормоштағы функцияһы, телдең үҫеше хаҡында программала билдәләнгән күләмдә ныҡлы белем биреү;
- туған телгә ҡарата һөйөү, мәҙәниәт күренеше булараҡ, телгә ҡарата аңлы ҡараш тәрбиәләү; туған телдең төп аралашыу, кеше эшмәкәрлегенең төрлө сфераһынан белем алыу ҡоралы булыуын, йәмғиәттә ҡабул ителгән әхлаҡ-этик нормаларҙы үҙләштререү сараһы булыуын аңлау; туған телдең эстетик ҡиммәттәрен үҙләштереү;
- көндәлек тормошта һә уҡыу эшмәкәрлегендә туған телде аралашыу сараһы булараҡ үҙләштереү; үҙ-ара аңлашыу һәм фекер алашыуға һәләтлелекте үҫтереү; үҙ телмәреңде камиллаштырыу; мҡһим төп уҡыу белемен һәм универсаль уҡыу хәрәкәттәрен (эшмәкәрлек маҡсаттарын аныҡ итеп әйтә белеү, уны планлаштырыу, библиографик эҙләнеү үткәреү, төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән, сығанаҡтарҙан, Интернеттан тейешле мәҡлүмәтте һайлап алыу һәм эшкәртеү һ.б.) үҙләштереү;
- тел системаһы төҙөлөшөн һәм уның хәрәкәттә булыу законлығын үҙләштереү; стилистик ресурстарҙы һәм төп әҙәби тел нормаларын күҙәтергә өйрәнеү; анализлау, сағыштырыу, классификациялау һәм тел факттарын баһалау һәләттәрен үҫтереү; яҙма һәм һөйләү телмәрен, телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен, аралашыуҙың төрлө ситуацияларында телде ҡулланыу ҡағиҙәләрен, телмәр этикет нормаларын үҙләштереү; актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу; телмәрҙә грамматик сараларҙы ҡулланыу күләмен киңәйтеү; алынған белемде, күнекмәне аралашыу процесында, уҡыу эшмәкәрлегендә һәм көндәлек тормошта ҡулланыу һәләтлеген камиллаштырыу.

Уҡыусыларҙың дөйөм грамоталылығын тикшереү һәм үҫтеру өсөн төрлө характерҙағы диктанттар, шулай уҡ һүҙлек байлығын арттырыу, бәйләнешле телмәр үҫтереү, логик фекерләү дәрәжәһен камиллаштырыу маҡсатында инша һәм изложениелар яҙҙырыла.
Эш программаһы тел белеме тармаҡтары араһында системалылыҡ һәм эҙмә-эҙлелек, фәннилек, аңлайышлылыҡ принциптарын иҫкә алып төҙөлдө.

Бөгөнгө көн шарттарында башҡорт телен дәүләт теле булараҡ һаҡлап ҡалыу өсөн, белем биреүҙә һөнәри оҫталыҡ, заман талап иткәнсә юғары технологиялар, мәғлүмәт саралары менән хәбәрҙар булыуҙы талап итә.

Уҡыу предметының йөкмәткеһе

Ҡушма һөйләм. Ҡушма һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә. Теҙмә ҡушма һөйләм.Теркәүесле һәм теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләм. Теркәүесле һәм теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр араһында тыныш билдәләре.Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр.Баш һәм эйәрсән һөйләм.Эйәрсән һөйләмгә баш һөйләмдең эйәреү саралары. Эйәрсән һөйләм төрҙәре.Эйә һөйләм.Эйәрсән хәбәр һөйләм.Аныҡлаусы

һөйләм.Тултырыусы һөйләм.Рәүеш һөйләм. Урын һөйләм. Күләм- дәрәжә һөйләм. Сәбәп һөйләм. Маҡсат һөйләм. Шарт һөйләм. Кире һөйләм. Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр. Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр. Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәҙә тыныш билдәләре.Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр. Телмәр үҫтереү дәрестәре

8 - се класс уҡыусыһының белем дәрәжәһенә талаптар

фонетика һәм орфоэпия:
-орфоэпик нормаларҙы һаҡлап,дөрөҫ һөйләргә;
-үҙеңдең һәм башҡаларҙың телмәрен дөрөҫ һөйләү нормаларына ярашлы анализларға;
һүҙьяһалыш:
-һүҙ составы буйынса анализларға;
-һүҙьяһалыш ысулдарын билдәләй белергә;
лексикология һәм фразеология:
-һүҙҙәрҙең мәғәнәләрен аңлата белергә;
-төрлө аңлатмалы һүҙлектәр менән ҡулланырға;
-терминдарҙы дөрөҫ ҡулланырға;
-телмәрҙе байытыусы сараларҙы ҡулланырға,текстарҙа билдәләргә;
морфология:
-һүҙ төркөмдәрен дөрөҫ билдәләргә;
-уларҙың телмәрҙәге ролен асыҡларға,морфологик анализ эшләргә;
орфография:
-орфографик ҡағиҙәләрҙе ҡуллана белергә;
-текстарҙа табып аңлатырға;
синтаксис и пунктуация:
-ҡушма һәм ябай һөйләмдәрҙе айырырға;
-әйтелеү маҡсатына ярашлы һөйләмдәрҙе дөрөҫ уҡырға;
-схемалар төҙөргә;
-текста тура телмәрҙе,цитаталарҙы дөрөҫ ҡулланырға;
-һөйләмдәргә синтаксик һәм пунктуацион анализ яһарға;
-тыныш билдәләренең ҡуйылышын график билдәләр,схемалар менән күрһәтергә;
Белем һәм күнекмәләрҙе ғәмәлдә ҡулланыу:

- анализлау, сағыштырыу, һығымталар эшләү;
- бәхәсләшеү, иҫбатлау, инҡар итеү; дискуссияла ҡатнашыу;
- иптәштәренең эштәрен баһалау;
- тема һәм микротемаларҙы бидәләү;
- диалогтар төҙөү, сығыштар әҙерләү, проекттар төҙөү;
- Интернеттан мәғлүмәттәр һайлап алыу, өҫтәлмә сығанаҡтар менән эшләү;
- “Аманат”, “Шоңҡар” журналдарына, “Йәншишмә” гәзитенә күҙәтеү яһау;
- Газета-журналдарға мәҡәләләр яҙыу.

Календарь- тематик план

№	Тема	Планл. дата	Фактик дата	Иҫкәрмә
1	Синтаксис буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау	4.09		
2	Ике составлы, тиң киҫәкле, айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәрҙе ҡабатлау	8.09		
3	Инеш һүҙҙәрҙе, хәл әйтемдәрен ҡабатлау	11.09		
4	Хаталар өҫтөндә эш. Ҡушма һөйләм.	15.09		
5	Ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә	18.09		
6	Ҡушма һөйләм тураһында үтелгәндәрҙе ҡабатлау	22.09		
7	Грамматик биремле диктант"Һай, был донъя!"	25.09		

8	Теҙмә ҡушма һөйләмдәр.	29.09		
9	Теркәүесле һәм теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр.	2.10		
10	Теҙмә ҡушма һөйләмдәргә синтаксик анализ	6.10		
11	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәр.	9.10		
12	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	9.10		
13	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. ТҮ «Тәбиғәткә һоҡлана ла, уны һаҡлай ҙа бел».	16.10		
14	Контроль диктант «Әсәйем юлға сыға».	20.10		
15	Хаталар өҫтөндә эш. Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	23.10		
16	Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәр.Ҡабатлау	6.11		
17	Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр.	10.11		
18	Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	13.11		
19	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр.Баш һәм эйәрсән һөйләм.	17.11		
20	Эйәрсән һөйләмдең баш һөйләмгә эйәреү саралары.	20.11		
21	Эйәрсән һөйләм төрҙәре. Эйә һөйләм.	24.11		
22	Эйәрсән хәбәр һөйләм.	27.11		
23	Аныҡлаусы һөйләм.	01.12		
24	Тултырыусы һөйләм.	04.12		
25	Контроль диктант. “Башҡорттар...”	08.12		
26	Хаталар өҫтөндә эш.Ваҡыт һөйләм.	11.12		
27	Рәүеш һөйләм.	15.12		
28	Урын һөйләм.	18.12		
29	Күләм - дәрәжә һөйләм.	22.12		
30	Сәбәп һөйләм. Һайлама диктант.	25.12		
31	Маҡсат һөйләм.	29.12		
32	Шарт һөйләм.	12.01		
33	Т.Ү.Инша. «Ил бәхете менән бәхетле бул, ил ҡайғыһы менән ҡайғылы»	15.01		
34	Кире һөйләм.	19.01		
35	Ҡушма һөйләмдәр буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	22.01		
36 37	Т.Ү.Изложение «Һунарға барыу»	26.01 29.01		
38	Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр.	2.02		
39	Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	5.02		
40	Аңлатмалы диктант. «Мәшәкәтле көндәр».	9.02		
41	Хаталар өҫтөндә эш.Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр.	12.02		
42	Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	16.02		
43	Теҙемдәр.	19.02		
44	"Ҡушма һөйләм" темаһын ҡабатлау.	26.02		
45	"Ҡушма һөйләм" темаһын ҡабатлау.	2.03		
46	Һөйләм аҙағында тыныш билдәләренең ҡуйылышы.	5.03		
47	Һүрәт буйынса инша. Ә. Лотфуллин. «Өс ҡатын».	12.03		
48	Һөйләм аҙағында тыныш билдәләренең ҡуйылышы.	16.03		
49	Өтөр ҡуйылыу осраҡтары.	19.03		
50	Өйрәтеү диктанты « Бөйөк Еңеүҙең башы».	23.03		

51	Бер нисә ябай һөйләмле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	26.03		
52	Бер нисә ябай һөйләмле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	6.04		
53	Күп эйәрсәнле эйәртеүле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.	9.04		
54	Изложение яҙыуға әҙерлек«Саптар”	13.04		
55	Изложение яҙыу «Саптар»	16.04		
56	Нөктәле өтөр,һыҙыҡ ҡуйылыу осраҡтары	20.04		
57	Ике нөктә ҡуйылыу осраҡтары.	23.04		
58	Контроль диктант. «Күңелле ине ул саҡтар»	27.04		
59	Хаталар өҫтөндә эш. Ҡатнаш ҡушма һйләмдәрҙә тыныш билдәләре.Хаталар өҫтөндә эш.	30.04		
60	Теҙмә ҡушма һөйләм тур-да үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	4.05		
61,62	Инша «Ил яҙмышы- ир яҙмышы»	8.05		
63	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр тур-да үтелгәнд. ҡабатлау.	15.05		
64	Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр тур-да үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	18.05		
65	Конторль диктант. «Дала кисе»	22.05		
66	Хаталар өҫтөндә эш. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	25.05		
67,68*	Ҡабатлау.	резерв*		

*13.10, 3.11, 23.02, 9.03 – байрам һәм ял көндәренә тура килеү сәбәпле, дәрестәр һаны ҡыҫҡартылды(ҡушылды).

Уҡыу- уҡытыу комплекты :

Планлаштырыуҙың нигеҙе : Башҡорт теленән программалар (V – XI кластар өсөн) – Ижевск: КнигоГрад, 2008.

Дәреслек : Абдуллина Ф.Ф., Аҡъюлова С.Б.. Әсә теле: Урта мәктәптең 8-се класы өсөн башҡорт әҙәбиәте. – Өфө: Китап, 2009.

Уҡытыусының тел буйыса уҡыу- уҡытыу методик комплекты :

1. Башҡорт теленән диктанттар йыйынтығы.Т.Я.Бикбаева – Өфө: Китап, 2008.
2. М.Ғ. Ғималова. Изложениелар өсөн текстар йыйынтығы.Өфө : Китап, 2009.
3. Р.Д.Салауатова. “ Башҡорт теле” дәреслегенә методик ҡулланма. Китап, 2012.

9 класс

Урта мәктәптең 9-сы класы өсөн башҡорт теленән эш программаһы.

Эш прогаммаһы 64 сәғәткә иҫәпләнгән (аҙнаға 2 сәғәт).

Эш программаһы түбәндәге документтарҙы иҫәпкә алып төҙөлә:

1. “Мәғариф тураһында” Рәсәй Федерацияһының Законы (“Закон об образовании” Закон Российской Федерации)
2. “Мәғариф тураһында” Башҡортостан Республикаһы Законы.
3. Төп дөйөм белем эстәлегенең мәжбүри минимумы (БР Мәғариф министрлығы).
4. Башҡорт теленән программалар (V – XI кластар өсөн) – Ижевск: КнигоГрад, 2008.

Башҡорт теле уҡытыуҙың төп маҡсаты:

уҡыусыларҙың туған телгә, һүҙгә булған ҡыҙыҡһыныуын һәр саҡ үҫтерә барыу, туған телдең байлығын, һүрәтләү сараларын күрһәтеү, һүҙ һәм уның формалар төрләлөгөн телмәрҙә ҡулланыуға ынтылыш тәрбиәләү, уҡыусыларҙы туған телдән ныҡлы, аңлы белем алырлыҡ итеп уҡытыу.

Башҡорт теле уҡытыуҙың төп бурыстары:

- уҡыусыларға башҡорт теленең фонетикаһынан, лексикаһынан, һүҙьяһалыш менән грамматикаһынан, стилистикаһы менән пунктуацияһынан, телдең ижтимағи тормоштағы функцияһы, телдең үҫеше хаҡында программала билдәләнгән күләмдә ныҡлы белем биреү;

- туған телгә ҡарата һөйөү, мәҙәниәт күренеше булараҡ, телгә ҡарата аңлы ҡараш тәрбиәләү; туған телдең төп аралашыу, кеше эшмәкәрлегенең төрлө сфераһынан белем алыу ҡоралы булыуын, йәмғиәттә ҡабул ителгән әхлаҡ-этик нормаларҙы үҙләштререү сараһы булыуын аңлау; туған телдең эстетик ҡиммәттәрен үҙләштереү;
- көндәлек тормошта һә уҡыу эшмәкәрлегендә туған телде аралашыу сараһы булараҡ үҙләштереү; үҙ-ара аңлашыу һәм фекер алашыуға һәләтлелекте үҫтереү; үҙ телмәреңде камиллаштырыу; мҡһим төп уҡыу белемен һәм универсаль уҡыу хәрәкәттәрен (эшмәкәрлек маҡсаттарын аныҡ итеп әйтә белеү, уны планлаштырыу, библиографик эҙләнеү үткәреү, төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән, сығанаҡтарҙан, Интернеттан тейешле мәғлүмәтте һайлап алыу һәм эшкәртеү һ.б.) үҙләштереү;
- тел системаһы төҙөлөшөн һәм уның хәрәкәттә булыу законлығын үҙләштереү; стилистик ресурстарҙы һәм төп әҙәби тел нормаларын күҙәтергә өйрәнеү; анализлау, сағыштырыу, классификациялау һәм тел факттарын баһалау һәләттәрен үҫтереү; яҙма һәм һөйләү телмәрен, телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен, аралашыуҙың төрлө ситуацияларында телде ҡулланыу ҡағиҙәләрен, телмәр этикет нормаларын үҙләштереү; актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу; телмәрҙә грамматик сараларҙы ҡулланыу күләмен киңәйтеү; алынған белемде, күнекмәне аралашыу процесында, уҡыу эшмәкәрлегендә һәм көндәлек тормошта ҡулланыу һәләтлеген камиллаштырыу.

Уҡыусыларҙың дөйөм грамоталылығын тикшереү һәм үҫтерү өсөн төрлө характерҙағы диктанттар, шулай уҡ һүҙлек байлығын арттырыу, бәйләнешле телмәр үҫтереү, логик фекерләү дәрәжәһен камиллаштырыу маҡсатында инша һәм изложениелар яҙҙырыла.

Эш программаһы тел белеме тармаҡтары араһында системалылыҡ һәм эҙмә-эҙлелек, фәннилек, аңлайышлылыҡ принциптарын иҫкә алып төҙөлдө.

Лингвистик компетенция йәмғиәт күренеше булараҡ, тел тураһында тейешле белемде үҙләштереү нигеҙендә уның төҙөлөшөн, үҫешен, хәрәкәттә булыуын формалаштырыуҙы аңлата; башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын үҙләштереү; һүҙлек запасын һәм уҡыусы телмәренең грамматик төҙөлөшөн байытыу; фән булараҡ, лингвистика тураһында тейешле белем, уның төп бүлектәренә кәрәкле булған тел күренеше факттарын анализлау һәм баһалау мөмкинлектәрен формалаштырыу; төрлө лингвистик һүҙлектәрҙе ҡуллана белеү.

Аралашыу (коммуникатив) компетенциһы ул – башҡалар әйткәнде аңлау һәм үҙ фекереңде белдереү өсөн тупланган белем, оҫталыҡ, күнекмәләр йыйылмаһы; хәҙерге башҡорт теле нормаларына эйә булыу, һүҙ байлығын, һөйләмдең грамматик яғын дөрөҫ итеп үҙләштереү; телдән һәм яҙма формала бәйләнешле һөйләү күнекмәләрен булдырыу һ.б. Коммуниктаив компетенция аралашыуҙың маҡсатын билдәләй, телмәр ситуацияһын баһалай белеүҙе, аралашыусының коммуникация ысулдарын һәм ниәттәрен иҫәпкә алыуҙы, адекват стратегик аралашыуҙы һайлауҙы һәм үҙ телмәреңде аңлы рәүештә үҙгәртеүгә әҙер булыуҙы күҙ уңында тота.

Мәҙәни (этнокультура өлкәһенә ҡараған) компетенция туған телдең мәҙәниәтен сағылдырыусы форма булараҡ аңлауҙы күҙ уңында тота, тел һәм халыҡ тарихының бәйләнештә булыуын, башҡорт теленең милли- мәҙәни үҙенсәлеген, башҡорт телмәр этикет нормаларын үҙләштереүҙе, милли-мәҙәни компетентлы һүҙҙәр мәғәнәһен аңлатыуҙы белдерә.

№	Темалар	Үтк ваҡыты	Фактик дата	Иҫкәрмә
1	Инеш дәрес. Тел тураһында дөйөм төшөнсә.	3.09		
2	Тел – үҫә барыусы ижтимағи күренеш.	8.09		
3	Башҡорт теле – башҡорт халҡының милли теле.	10.09		
4	Әҙәби тел һәм диалект.	15.09		
5	Башҡорт теленең диалекттары.	17.09		
6	Башҡорт теле башҡа ҡәрҙәш телдәр араһында.	22.09		
7	Башҡорт әҙәби теле һәм уның үҫеше.	24.09		
8	Ике теллелек.	29.09		
9	Инеш диктант.	1.10		
10	Башҡорт теленең стилдәре.	6.10		
11	Йәнле һөйләү стиле. Автобиография.Матур әҙәбиәт стиле. Белдереү.	8.10		
12	Изложениеға әҙерлек.“Килен төшөрөү”.	15.10		
13	Изложение яҙыу.“Килен төшөрөү”.	20.10		
14	Фәнни стиль. Аннотация.	22.10		
15	Публицистик стиль. Мәҡәлә.	5.11		
16	Рәсми эш ҡағыҙҙары стиле. Протокол.	10.11		
17	Хаттар стиле. Акт.			
18	Рецензия.	12.11		
19	Контроль диктант. “*Икмәк хаҡы”.*	17.11		
20	Хаталар өҫтөндә эш. Һүрәтләү саралары.	19.11		
21	Сағыштырыу.	24.11		
22	Метафора.	26.11		
23	Эпитет.	1.12		
24	Т.ү. “*Икмәк”* инша.	3.12		
25	Синонимдар, уларҙы телмәрҙә ҡулланыу.	8.12		
26	Һүҙлектәр менән эш.	10.12		
27	Грамматик синонимдар.	15.12		
28	Антитеза	17.12		
29	Контроль диктант. *“Район башлығы”.*	22.12		
30	Хаталар өҫтөндә эш. Һүҙҙе һәм уның формаларын телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу	24.12		
31	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Фонетиканы ҡабатлау.	29.12		
32	5-9-сы класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Фонетиканы ҡабатлау.	12.01		
33	5-9-сы класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Фонетиканы ҡабатлау.	14.01		
34	5-9-сы класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Фонетиканы ҡабатлау.	19.01		
35	Лексикология.Синонимдар. Омонимдар.Антонимдар.	21.01		
36	Диалект һүҙҙәр. Архаизмдар.	26.01		
37	Лексиканың стилистик ҡатламдары	28.01		
38	Фразеология.Афоризмдар. Фразеологик һүҙлектәр.	2.02		

39	Лексиканы ҡабатлау.	4.02		
40	Башҡорт теленең һүҙлектәре.	9.02		
41	Изложение. “Ҡәнифә юлы”	11.02		
42	Изложение.“Ҡәнифә юлы”	16.02		
43	Морфемика.Һүҙьяһалышты ҡабатлау.	18.02		
44	Һүҙъяһалыштың төп ысулдары	25.02		
45	Синтаксис һәм пунктуацияны ҡабатлау.	2.03		
46	Һүҙбәйләнеш.Һүҙбәйләнеш төрҙәре.	4.03		
47	Һөйләм.Һөйләм төрҙәре	11.03		
48	Ике составлы. Бер составлы һөйләмдәр	16.03		
49	Тарҡау һәм йыйнаҡ һөйләмдәр	18.03		
50	Контроль диктант. *“Йыр йөрәкле егет”*	23.03		
51	Хаталар өҫтөндә эш. Тулы һәм кәм һөйләмдәр	25.03		
52	Инеш һүҙ. Инеш һөйләм	6.04		
53	Хаталар өҫтөндә эш.	8.04		
54	Ҡушма һөйләмдәр.	13.04		
55	Орфография. Морфема.	15.04		
56	Орфографик һүҙлектәр һәм белешмәләр.	20.04		
57	Пунктуация.	22.04		
58	Тыныш билдәләре һәм уларҙың фунциялары.	27.04		
59	Инша “Дуҫлыҡ”	29.04		
60	Тура телмәр һәм цитата.	4.05		
61	Телдә халыҡ ижады һәм мәҙәниәте тарихының сағылышы.	6.05		
62, 63	Контроль изложение.	13.05		
64	Үтелгәнде ҡабатлау.	18.05		
65	Контроль диктант *“ Хәтер”*	20.05		
66	Хаталар өҫтөндә эш. Ҡабатлау.	25.05		

Уҡыу- уҡытыу комплекты :

Планлаштырыуҙың нигеҙе : 4. Башҡорт теленән программалар (V – XI кластар өсөн) – Ижевск: КнигоГрад, 2008.

Дөреслек : Псәнчин В.Ш. Башҡорт теле: Дөйөм урта белем биреү учреждениеларының 9-сы класы өсөн.-Өфө:Китап, 2020.

Уҡытыусының тел буйыса уҡыу- уҡытыу методик комплекты :

1. Башҡорт теленән диктанттар йыйынтығы.Т.Я.Бикбаева – Өфө: Китап, 2008.
2. М.Ғ. Ғималова. Изложениелар өсөн текстар йыйынтығы.Өфө : Китап, 2009.

10 класс

Аңлатма яҙыу

10- сы класта эш программаһы Башҡортостан Республикаһы Мәғариф министрлығы тарафынан раҫланған уҡытыу башҡорт телендә алып барылған мәктәптәрҙең V-XI кластары өсөн башҡорт теле программаһы (Төҙөүселәре: Псәнчин В.Ш., Псәнчин Ю.В., “Книгоград”, 2008) нигеҙендә төҙөлдө.

Программа муниципаль бюджет дөйөм белем биреү учреждениеһының « Уҡыу планы»на ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла. Уҡыу планы буйынса башҡорт теленә аҙнаға 1 сәғәт бүленгән, йылына 10 – сы класта- 34,

Был эш программаһында федераль һәм республика закондары талаптары тормошҡа ашырыла:

«Рәсәй Федерацияһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Рәсәй Федерацияһының «Мәғариф тураһында» Законы, «Башҡортостан Республикаһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһының «Мәғариф тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһында Милли мәғарифты үҫтереү концепцияһы.

Программа йөкмәткеһе 3 йүнәлештән тора:

- башҡортса телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу һәм камиллаштырыу;
- башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик үҙенсәлектәрен аңлау һәм үҙләштереү; бәйләнешле текст менән эш итә белергә өйрәтеү.

Дәреслек. “Башҡорт теле. 10-11-се класс” Псәнчин В.Ш., Псәнчин Ю.В., Өфө, 2020

Программала ҡуйылған маҡсат һәм бурыстар:

-Уҡыусыларҙың туған телгә, һүҙгә булған ҡыҙыҡһыныуын үҫтереү, туған телдең байлығын, төрлө һүрәтләү сараларын күрһәтеү, һүҙ һәм уның формалар төрлөлөгөн телмәрҙә ҡулланырға ынтылыш тәрбиәләү;

-Уҡыусыларҙың грамоталы яҙыу һәм әҙәби тел нормаларын күҙәтеп һөйләү телмәрен үҫтереү;

-Тел факттарын сағыштырып, төркөмләп, фонетик, морфологик , синтаксик, орфографик, пункуацион һәм башҡа төрлө анализ яһау барышында теоретик белешмәләрҙе үҙләштереүҙәренә ирешеү;

-Уҡыусыларҙың фекерләүен, танып-белеү һәләтлелеген үҫтереү;

-Уҡыусыларҙа әсә теленең һүҙ байлығына һаҡсыл ҡараш тәрбиәләү;

-Телдең орфоэпик, интонацион нормаларын күҙәтеп, дөрөҫ, асыҡ һәм тасуири уҡырға өйрәтеү;

-Башҡорт теленең байлығын, тасуирлау мөмкинлектәрен асыу аша туған телде өйрәнеүгә әүҙем ҡыҙыҡһыныу, туған телгә, туған халыҡҡа, Ватанға тоғролоҡ һәм һөйөү, ғәҙеллек, донъяға киң ҡараш, кешеләр араһында татыулыҡ, ата-әсәгә, туған халыҡтың быуаттар буйына туплаған тормош ҡағиҙәләренә , әхлаҡ нормаларына хөрмәт тәрбиәләү.

10-сы класс уҡыусылары белергә тейеш төшөнсәләр:

- йәмғиәт тормошонда телдең роле, туған телдең әһәмиәте, йәмғиәт үҫешендәре роле, ижтимағи әһәмиәтен аңлыҡабул итеү;
- ябай, ҡушма һөйләм синтаксисын, стилистикаһын иркен файҙалана белеү, уларҙа ярҙамсы һүҙ төркөмдәренең әһәмиәтен билдәләү;
- тыныш билдәләре, текст, һөйләм интонацияһы, телмәр тибын аңлы ҡабул итеү;
- һүҙбәйләнеш, ябай, ҡушма һөйләм, тура телмәр, диалог, айырымланыу күренештәре менән эш итә белеү;
- теҙмә һәм эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр, уларҙың схематик бирелеше, айыра һәм телмәрҙә ҡуллана белеү;
- ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр һәм уларҙың грамматик бирелеше;
- бөтә төр анализдар:фонетик, лексик, морфологик, һүҙьяһалыш, синтаксик, стилистик анализдарҙы үтәү;
- орфоэпия, графика, офография ҡағиҙәләре;

- текст һәм уның эсендәге һөйләмдәр, уларҙың стилдәре;
- телмәр төрҙәре (типтары) буйынса анализдар;
- һүрәтләү сараларын текстан таба белергә һәм ҡулланырға тейеш, башҡорт теленең һүҙлек байлығын белергә тейеш.

1. Класта һәм өйҙә башҡарыла торған яҙма эштәр өйрәтеү һәм тикшереү характерында була.
2. Башҡорт теленең ағымдағы, сирек йәки йыл аҙағында, шулай уҡ уҡыу йылы башында инеү диктанты, ҙур темаларҙан һуң йомғаҡлау контроль эштәре үткәрелә. Ағымдағы контроль эштәр программаның өйрәнелгән материалын үҙләштереүҙе тикшереү маҡсатында уҙғарыла. Уларҙың төрө һәм үткәреү йышлығы өйрәнелә торған материалдың ҡатмарлылығынан, уҡыусыларҙың белем кимәленән сығып билдәләнә. Ағымдағы контроль эштәр өсөн уҡытыусы йә тотош дәресте, йә уның бер өлөшөн генә файҙалана ала.
3. Уҡыу йылы башында инеү диктанты, сирек һәм йыл аҙағында йомғаҡлау контроль эштәре мәктәп администрацияһы менән берлектә төҙөлгән график буйынса үткәрелә.

Контроль эштәрҙе сиректең беренсе көнөндә һәм дүшәмбелә үткәреү тәҡдим ителмәй.
Программа материалының үҙләштереү кимәле уҡыусыларҙың дәрестәрҙә телдән биргән яуаптарына һәм яҙма эштәренә ҡарап баһалана.

Уҡыу предметын үҙләштереүҙең шәхсән, метапредмет, предмет һөҙөмтәләре

Башҡорт теле программаһын үҙләштереүҙең шәхсән һөҙөмтәләре:
1)Башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли - мәҙәни ҡиммәттәре булараҡ аңлау,интеллектуаль, ижади һәләттәрен һәм шәхестең мораль - этик сифаттарын үҫтереүҙә туған телдең ролен, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;
2)Башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; туған телгә ҡарата ихтирам, һөйөү, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли - мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; үҙ телмәреңде камиллаштырыуға ынтылыу;
3)Аралашыу процесында кәрәкле һүҙлек запасына эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу. Төп дөйөм белем биреү мәктәбенең сығарылыш уҡыусыларының башҡорт теле программаһын үҙләштереүҙә шәхси һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:
1)Башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли - мәҙәни ҡиммәттәре булараҡ аңлау,интеллектуаль, ижади һәләттәрен һәм шәхестең мораль - этик сифаттарын үҫтереүҙә туған телдең ролен, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;
2)Башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; туған телгә ҡарата ихтирам, һөйөү, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли - мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; үҙ телмәреңде камиллаштырыуға ынтылыу;
3)Аралашыу процесында кәрәкле һүҙлек запасына эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу.

Башҡорт телен үҙләштереүҙең метапредмет һөҙөмтәләре:
1)телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү: аудирование һәм уҡыу:
*телдән һәм яҙма бирелгән мәғлүмәтте (коммуникатив йүнәлеш, теке темаһы, төп фекер; төп һәм өҫтәлмә мәғлүмәт) адекват ҡабул итеү;
*төрлөсә уҡыу күнекмәләрен булдырыу (эҙләнеү, ҡарап сығыу, танышыу, өйрәнеү);төрлө стилдәге, жанрҙағы текстарҙы үҙләштереү;
*төрлө стилдәге һәм жанрҙағы тексты ишетеп, адекват ҡабул итеү;аудирование менән эш итеү(һайлап алыу, танышыу);
*төрлө сығанаҡтарҙан мәғлүмәтте һайлап алыу һәләтлелеге (матбуғат саралары, уҡыу өсөн тәғәйенләнгән компакт -дискылар, Интернет ресурстары); төрлө типтағы һүҙлектәр менән иркен ҡулланыу; белешмә өсөн әҙәбиәт, шулай уҡ электрон ҡулланмаларҙан һайлап алыу күнекмәһен булдырыу;
*һайлап алыу алымдары менән эш итә белеү һәм тәғәйен темаға материалды системаға килтереү; уҡыу йә аудирование һөҙөмтәһендә алынған мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекмәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте ҡайтанан эшләй алыу, еткерә белеү;
*стилистик үҙенсәлектәрҙе иҫәпкә алып, йөкмәткенән һәм ҡулланылған тел сараларынан

сығып, фекерҙе сағыштыра алыу; һөйләү һәм яҙыу:
*алдағы уҡыу эшмәкәрлегенең (индивидуаль һәм коллектив) маҡсатын билдәләү
һәләтлелеге, эштең эҙмә -эҙлелеге, өлгәшелгән һөҙөмтәләрҙе баһалау, уларҙы телдән һәм яҙма формала адекват аныҡ итеп әйтеү;
*тыңлаған йәки уҡылған тексты тәҡдим ителгән кимәлдә(план, һөйләү, конспект, аннотация) һөйләй алыу;
*төрлө телмәр стилендә һәм төрлө жанрҙарҙа аралашыу ситуацияһына ҡарап телдә һәм яҙма текст төҙөй алыу; *телдән һәм яҙма формала үҙ фекереңде иркен еткерә белеү, текст логик яҡтан эҙмә – эҙ лекле төҙөү талаптарын һаҡлау;
*төрлө төрҙәге монологты (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү; төрлө төрҙәге монологтарҙың берләшеүе) һәм диалогты (этикетты үҙ эсенә алған, диалог - һорашыу, диалог - аралашыуға өндәү, диалог - фекер алышыу һ. б.; төрлө төрҙәге диалогтың берләшеүе) үҙләштереү;
*ғәмәлдә төрлө телмәрҙәге аралашыуҙың орфоэпик, лексик, грамматик, хәҙерге башҡорт әҙәби теленең стилистк нормаларын һәм яҙма телдә төп орфографик һәм пунктуацион ҡағиҙәләрҙе һаҡлау;
*телмәр этикет нормаларын һаҡлау, аралаша алыу,телмәр аралашыу процесында ым - ишара, мимиканы урынлыҡулланыу;
*уҡыу процесында һәм көндәлек аралашыуҙа үҙ телмәреңде контролдә тота алыу;
йөкмәткенән, һүҙҙәрҙе урынлыҡулланыуҙан сығып,үҙ телмәреңде баһалай белеү;грамматик һәм телмәр хаталарын таба, уларҙы төҙәтә алыу; үҙ тексыңды мөхәррирләү һәм камиллаштыра белеү;
*үҙ тиңдәштәрең аудиторияһында ҙур булмаған доклад, реферат менән сығыш яһау; бәхәстә, төрлө аргументтарҡулланып, көнүҙәк проблемалар буйынса сығыштарҙа ҡатнашыу;
2) алынған белем һәм күнекмәләрҙе көндәлек тормошта ҡуллана белеү; туған телде башҡа төрлө фәндәрҙән белем алыу сығанағы булараҡ файҙаланыу; тел күренештәрен анализлау буйынса алған белем һәм күнекмәләрҙе предмет - ара (сит тел, әҙәбиәт һ. б. дәрестәрҙә) ҡулланыу;
3)аралашыу процесында тирә - яҡтағы кешеләр менән коммуникатив маҡсатлы бәйләнештә, ниндәйҙер эш төрөн бергә эшләү, бәхәстә, күтәрелгән көнүҙәк темаларҙа фекер алышыуҙа ҡатнашыу; формаль һәм формаль булмаған шәхестәр менән мәҙәни аралашыу барышындағы төрлө ситуацияларҙа телмәр этикетының милли – мәҙәни нормаларын үҙләштереү.
Предмет һөҙөмтәләре:
1)телдең төп фукциялары тураһында, башҡорт теленең башҡорт халҡының милли теле, Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, тел һәм халыҡ мәҙ әниәтенең бәйләнештәре тураһында, туған телдең кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;
2)гуманитар фәндәр системаһында туған телдең урынын һәм мәғарифтә тулыһынса уның ролен аңлау; 3)туған тел тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү; уның кимәл һәм берәмектәр бәйләнешен аңлау;
4)тел ғилеменең төп аңлатмалары: лингвистика (тел ғилеме) һәм уның төп бүлектәре; тел һәм телмәр, телмәр аралашыуы, һөйләү һәм яҙма телмәр, монолог,диалог һәм уларҙың төр ҙәре; аралашыу ситуациялары. Фәнни, публицистик, рәсми - эшлекле стилдәр, матур әҙәбиәт теле; функциональ - мәғәнәүи телмәр төрҙәре (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү); текст, текст төрҙәре, телдең төп берәмектәре, уларҙың билдәләре һәм телмәрҙә ҡулланыу үҙенсәлектәрен үҙләштереү;
5)башҡорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын. Башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;
6)телдең төп берәмектәрен, граматик категорияларын анализлау һәм таныу, тел берәмектәрен аралашыу шарттарына ярашлы ҡулланыу; 7)һүҙгә төрлө анализ яһау төрҙәрен (фонетик, морфематик, һүҙьяһалыш, лексик,морфологик), һөйләм һәм һүҙбәйләнешкә синтаксик анализ, төп билдә һәм структура күҙлегенән сығып, күп аспектлы анализ яһау; 8)тел - һүрәтләү саралары һәм уларҙы уҡыусы телмәрендә ҡулланыу;

№	Бүлек, дәрестең темаһы	Үткәреү ваҡыты		Иҫкәр мә
		Планлаштырыу	Фактик	
1	Тел-ижтимағи һәм социаль күренеш.Телдең төп	2.09		

	вазифалары.			
2	Телден берәмектәре, уларҙың системаһы	9.09		
3	Әҙәби тел. Әҙәби телдең нормалаштырылған булыуы	16.09		
4	Инша “Тыуған яғым- алтын бишегем”	23.09		
5	Лексика.Телмәр мәҙәниәте. Һүҙҙәрҙен стилистик ҡатламдары.	30.09		
6	Фразеолик берәмектәрҙең төп билдәләре Биремле диктант “ Шүлгән мәмерйәһе”	7.10		
7	Контроль диктант “ Ер майының тарихы”	14.10		
8	Омоним,Антоним.Синонимдар.	21.10		
9	Орфоэпия. Графика.	11.11		
10	Өндәр.Калькалар	18.11		
11	Аңлатмалы диктант” Халыҡ хәтере”	25.11		
12	Хаталар өҫтөндә эш. Һүҙьяһалыш.	2.12		
13	Изложение” Өмөт бөрөләре”	9.12		
14	Һүҙьяһалыш.Морфема һәм уларҙың төрҙәре.	16.12		
15	Ҡабатлау дәресе.	23.12		
16	Һүҙьяһалыш ысулдары.	30.12		
17	Исем.Уның телмәрҙә ҡулланышы.	13.01		
18	Исемдәрҙең килештәр менән үҙгәреше	20.01		
19	“Исем” темаһын ҡабатлау.	27.01		
20	Б.Т.Ү. Изложение” Буранбай”	3.02		
21	Сифат.Унын телмәрҙә ҡулланышы.	10.02		
22	Б.Т.Ү. Инша “ Тәүге ҡар”	17.02		
23	Һан.Уның телмәрҙәҡулланышы	24.02		
24	Алмаш.Уның телмәрҙә ҡулланышы	3.03		
25	Ҡылым.Уның телмәрҙә кулланышы	10.03		
26	Ҡылымдарҙын лексик-семантик төркөмдәргә бүленеүе.	17.03		
27	Ҡылымдарҙың төп грамматик категориялары Б .Т.Ү. Инша“ Яҙ һулышы”	24.03		
28	Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар. Күсемле һәм күсемһеҙ ҡылымдар.	07.04		
29	Йүнәлеш категорияһының төрҙәре. Анлатмалы диктант “ Хәтер ҡылыу”	14.04		
30	Ҡылым төркөмсәләре	21.04		
31	Ҡылым модаллеге (рәүешлеге).Ҡылым күләмдәре.	28.04		
32	Контроль диктант”Туган тел ”	05.05		
33	Хаталар өҫтөндә эш. Ҡабатлау.	12.05		
34	Резерв дәрес	26.05		

*Йыллыҡ планда 33 сәғәт урынына 34 сәғәт . Бер сәғәт резерв.

Ҡулланылған әҙәбиәт:

Башҡорт теле:укытыу туған (башҡорт телендә алыпбарылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 10-11 кластары өсөн укыу ҡуланмаһы.5-се баҫма//В.Ш.Псәнчин, Ю.В.Псәнчин/.-Өфө: Китап,2018.-328бит.

Ғ.Ғ.Сәитбатталов. Башҡорт теле.1том.Ябай һөйләм синтаксисы. –Өфө: Башҡортостан” Китап “нәшриәте.1999.-352 бит.

11 класс

Уҡытыу башҡорт телендә алып барылған мәктәптәрҙең 11-сы класы өсөн башҡорт теленән эш программаһы.

Эш программаһы 33 сәғәткә иҫәпләнгән (аҙнаға 1 сәғәт). Планлаштырылған сәғәттәр һаны-30. Дәрестәр байрам көнөнә тура килеү сәбәпле,темалар берләштерелде*.

Программа үҙенсәлектәренең характеристикаһы:

Эш программаһы Башҡортостан Республикаһы Мәғариф министрлығы тарафынан раҫланған уҡытыу башҡорт телендә алып барылған мәктәптәрҙең V-XI кластары өсөн башҡорт теле программаһы (Төҙөүселәре: Псәнчин В.Ш., Псәнчин Ю.В., “Китап”, 2008) нигеҙендә төҙөлгән.

Программа Комсомольск урта дөйөм белем биреү мәктәбе муниципаль бюджет дөйөм белем биреү учреждениеһының « Уҡыу планы»на ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла.

Был эш программаһында федераль һәм республика закондары талаптары тормошҡа ашырыла:

«Рәсәй Федерацияһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Рәсәй Федерацияһының «Мәғариф тураһында» Законы, «Башҡортостан Республикаһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһының «Мәғариф тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһында Милли мәғарифты үҫтереү концепцияһы.

Программа йөкмәткеһе 3 йүнәлештән тора:

- башҡортса телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу һәм камиллаштырыу;
- башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик үҙенсәлектәрен аңлау һәм үҙләштереү;
- бәйләнешле текст менән эш итә белергә өйрәтеү.

Программала ҡуйылған маҡсат һәм бурыстар:

1. уҡыусыларҙың туған телгә, һүҙгә булған ҡыҙыҡһыныуын үҫтереү, туған телдең байлығын, төрлө һүрәтләү сараларын күрһәтеү, һүҙ һәм уның формалар төрлөлөгөн телмәрҙә ҡулланырға ынтылыш тәрбиәләү;
2. уҡыусыларҙың грамоталы яҙыу һәм әҙәби тел нормаларын күҙәтеп һөйләү телмәрен үҫтереү;
3. тел факттарын сағыштырып, төркөмләп, фонетик, морфологик , синтаксик, орфографик, пунктуацион һәм башҡа төрлө анализ яһау барышында теретик белешмәләрҙе үҙләштереүҙәренә ирешеү;
4. уҡыусыларҙың фекерләүен, танып-белеү һәләтлелеген үҫтереү;
5. уҡыусыларҙа әсә теленең һүҙ байлығына һаҡсыл ҡараш тәрбиәләү;
6. телдең орфоэпик, интонацион нормаларын күҙәтеп, дөрөҫ, асыҡ һәм тасуири уҡырға өйрәтеү;
7. башҡорт теленең байлығын, тасуирлау мөмкинлектәрен асыу аша туған телде өйрәнеүгә әүҙем ҡыҙыҡһыныу, туған телгә, туған халыҡҡа, Ватанға тоғролоҡ һәм һөйөү, ғәҙеллек, донъяға киң ҡараш, кешеләр араһында татыулыҡ, ата-әсәгә, туған халыҡтың быуаттар буйына туплаған тормош ҡағиҙәләренә , әхлаҡ нормаларына хөрмәт тәрбиәләү.

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе

-Тел һәм телмәр, телдең төп вазифалары, башҡорт теленең ижтимағи функциялары; донъя телдәре, башҡорт теленә ҡәрҙәш телдәр, үле һәм тере телдәр, тәбиғи һәм яһалма телдәр;

-телдең берәмектәре, уларҙың системаһы; тел тураһындағы фәндең төп бүлектәре, телмәр төрҙәре;

-әҙәби тел, башҡорт теленең дөрөҫ әйтелеш нормалары, синекдоха, һүҙ эсендәге баҫым, интонацион саралар: мелодика, логик баҫым, паузалар, әйтелеш темпы; синтагма;

-лексика, лексик һәм грамматик мәғәнә, һүҙҙең күп мәғәнәлелеге, ккүп мәғәнәлелек типтары: метафора, метонимия, синекдоха, перифраз, эвфемизм, аллегория; омонимдар, омонимдарҙың

типтары; синонимдар, синонимик рәттәр, синонимдарҙың төрҙәре; антонимдар, антонимдарҙың төрҙәре; килеп сығышы яғынан башҡорт теленең лексикаһы; актив һәм пассив һүҙҙәр;

-һүҙҙәрҙең стилистик ҡатламдары: нейтраль һүҙҙәр, йәнле һөйләү стиленә ҡараған һүҙҙәр, китап стиле һүҙҙәре;

-фразеология, фразеологик берәмектәрҙең төп билдәләре, телмәрҙә ҡулланылышы;

-телмәрҙең фонетик бүленеше: фраза, такт, ижек, өн; һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр, Һуҙынҡы өндәр өлкәһендәге үҙгәрештәр: редукция, элизия, протеза, эпентеза; тартынҡыларҙың ассимиляцияһы: прогрессив ассимиляция, регрессив ассимиляция; тартынҡыларҙың диссимиляцияһы; аңҡау гармонияһы, ирен гармонияһы;

-орфоэпия һәм орфография; һуҙынҡы һәм -өндәрҙең ярашыуы; дифтонгылар;

-графика һәм орфография, алфавит, обашҡорт телендәге орфографик нормалар;

-һүҙьяһалыш, морфема һәм уның төрҙәре: тамыр, ялғауҙар (һүҙ яһаусы ялғау, форма яһаусы ялғау, үҙгәртеүсе ялғау);

-һүҙьяһалыш ысулдары: лексик-семантик һүҙьяһалыш, фонетик һүҙьяһалыш, морфологик һүҙьяһалыш, лексик-грамматик һүҙьяһалыш, лексик-синтаксик һүҙьяһалышм;

-морфология, грамматик мәғәнә, грамматик категория, грамматик формалар; һүҙ төркөмдәре, үҙ аллы һүҙ төркөмдәре: исем, сифат, һан, алмаш, ҡылым, рәүеш,; ярҙамсы һүҙ төркөмдәре: теркәүестәр, бәйләүестәр, киҫәксәләр; модаль һүҙҙәр, ымлыҡтар, оҡшатыу һүҙҙәре, саҡырыу һүҙҙәре;

-исем, исемдең лексик-грамматик разрядтары, төркөмсәләре, һан категорияһы, эйәлек категорияһы, хәбәрлек категорияһы; стилистик мөмкинселектәре; килештәр менән үҙгәреше;

-сифат, сифаттың лексик-грамматик мәғәнәһе, сифаттарҙың исем урынында ҡулланыла алыуы, төп һәм шартлы сифаттар, сифат дәрәжәләре, сифаттарҙың телмәрҙәге стилистик мөмкинселектәре,

-һан, һандың лексик-грамматик мәғәнәһе, һан төркөмсәләре, , исемләшкәндә һандарҙың килеш, һан, эйәлек категориялары менән үҙгәреүе, һандарҙың дөрөҫ яҙылышы, нумератив һүҙҙәр;

-алмаш, алмаштарҙың лексик-грамматик мәғәнәһе, алмаштарҙың төркөмсәләре, алмаштарҙың төрлө һүҙ төркөмдәрен алмаштыра алыуы, алмаштарҙың башҡа һүҙ төркөмдәренә күсә алыуы, алмаштарҙың һөйләмдәге функциялары һәм уларҙы стилистик файҙаланыу, алмаштарҙың һөйләмдәрҙе бер-береһенә бәйләү сараһы булып килеүе;

-ҡылым, ҡылымдарҙы лексик-семантик төркөмдәргә бүлеү (хәрәкәт ҡ., эшмәкәрлек ҡ., хәл-торошто белдереүсе ҡ., хис-тойғоно белдереүсе ҡ., фекер йөрөтөү ҡ., әйтеү-һөйләү ҡ.; зат менән үҙгәреүсе ҡылымдар, зат менән үҙгәрмәүсе ҡылымдар, үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар, күсемле һәм күсемһеҙ ҡылымдар, һөйкәлеш категорияһы, барлыҡ-юҡлыҡ категорияһы, йүнәлеш категорияһы; ҡылым төркөмсәләре, ҡылым күләмдәре, , ҡылым модаллеге (рәүешлеге) категориялары.

Уҡыусыларҙың белем кимәленә талаптар

- һүҙ төркөмдәрен һәм уларҙың грамматик билдәләрен таныу;
- -һүҙҙең төрлө формаларын дөрөҫ итеп ойоштороу;
- -синонимик мәғәнәләрҙе сағылдырыуҙа төрлө һүҙ төркөмдәре менән файҙалана белеү;
- -текст эсендәге һөйләмдәрҙә төрлө һүҙ төркөмдәрен дөрөҫ ҡуллана белеү;
- -төрлө һүҙ төркөмөнә ҡараған һүҙҙәрҙе һәм уларҙың формаларын, аралашыу шартына һәм телмәрҙең стиленә ҡарап ҡуллана белеү;
- - төрлө һүҙ төркөмөнә ҡараған һүҙҙәрҙең аффикстарын, үҙгәртеүсе ялғауҙарын дөрөҫ яҙыу;
- -текста урынһыҙ ҡабатланып килгән һүҙ һымаҡ хаталарҙы төҙәтеү;
- -тексттың орфографик яҡтан дөрөҫлөгөн тикшереү һәм тыныш билдәләре йәһәтенән төҙөк итеп редакторлау;

- -иншаға һәм телдән сығыш яһау өсөн үҙ аллы материалдар таба, тупланған материалды системаға һала белеү;
- -төрлө гәзит материалдарын файҙаланып, үҙ-ара бәйләнешле текст төҙөү.

Уҡыу-уҡытыу программаһында планлаштарылған һөҙөмтәләрҙе үҙләштерелеүен баһалау

1. Класта һәм өйҙә башҡарыла торған яҙма эштәр өйрәтеү һәм тикшереү характерында була.
2. Башҡорт теленең ағымдағы, сирек йәки йыл аҙағында, шулай уҡ уҡыу йылы башында инеү диктанты, ҙур темаларҙан һуң йомғаҡлау контроль эштәре үткәрелә. Ағымдағы контроль эштәр программаның өйрәнелгән материалын үҙләштереүҙе тикшереү маҡсатында уҙғарыла. Уларҙың төрө һәм үткәреү йышлығы өйрәнелә торған материалдың ҡатмарлылығынан, уҡыусыларҙың белем кимәленән сығып билдәләнә. Ағымдағы контроль эштәр өсөн уҡытыусы йә тотош дәресте, йә уның бер өлөшөн генә файҙалана ала.
3. Уҡыу йылы башында инеү диктанты, сирек һәм йыл аҙағында йомғаҡлау контроль эштәре мәктәп администрацияһы менән берлектә төҙөлгән график буйынса үткәрелә. Контроль эштәрҙе сиректең беренсе көнөндә һәм дүшәмбелә үткәреү тәҡдим ителмәй.

- Программа материалының үҙләштереү кимәле уҡыусыларҙың дәрестәрҙә телдән биргән яуаптарына һәм яҙма эштәренә ҡарап баһалана.

Календарь- тематик планлаштырыу. 11кл

№	Дәрес темаһы	Дата	Фактик дата	Иҫкәрмә
1	Рәүеш. Рәүештәрҙең телмәрҙә ҡулланылышы.	8.09		
2	Ярҙамсы һүҙҙәр. Уларҙың телмәрҙә ҡулланылышы.	15.09		
3	Бәйләүестәр.Теркәүестәр.	22.09		
4	Модаль һүҙҙәр,телмәрҙә ҡулланылышы.	29.09		
5	Ымлыҡтар, оҡшатыу, саҡырыу һүҙҙәре. Уларҙың телмәрҙә ҡулланышы.	6.10		
6	Диктант “Урманда”.	20.10		
7	Синтаксистың берәмектәре.Һүҙбәйләнеш. Синтагма.	10.11		
8	Һөйләм.Һәйләмдең телмәрҙә урыны.	17.11		
9	Һөйләмдә һүҙ тәртибе.	24.11		
10	Ике составлы һөйләмдәр.	1.12		
11	“Һаҡсы” Биремле диктант.	8.12		
12	Изложение.	15.12		
13	Һөйләмдең баш киҫәктәре.	22.12		
14	Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре.	29.12		
15	Т/ү “Тыуған яғым-бергәнәм”. Инша	12.01		
16	Хаталар өҫтөндә эш. Тиң киҫәктәр. Уларҙың телмәрҙә ҡулланылышы.	19.01		

17	Айырымланған эйәрсән киҫәктәр. Хәл әйтеме һәм уның айырымланыуы.	26.01		
18	Бер составлы һөйләмдәр.	2.02		
19	Изложение.	9.02		
20	Тулы һәм кәм һөйләмдәр.	16.02		
21	Инша “Ҡар яуғанда”.	2.03		
22	Һөйләм киҫәктәре менән грамматик бәйләнеше булмаған һүҙҙәр, һүҙбәйләнештәр, һөйләмдәр.	16.03		
23	Ҡушма һөйләм. Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр.	23.03		
24	Диктант “Һаҡсы”.	6.04		
25	Хаталар өҫтөндә эш. Эйәрсән һөйләмдәрҙең баш һөйләмгә бәйләнеп килеү саралары.	13.04		
26	Эйәрсән һөйләмдәрҙең баш һөйләмгә бәйләнеп килеү саралары.	20.04		
27	Тексты редакторлау. Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр	27.04		
28	Мәҡәлә яҙыу.”Әгәр мин етәксе булһам”.	4.05		
29	Диктант “Күҙ алдында яңы көн тыуа…”.	18.05		
30	Тура телмәр менән ситләтелгән телмәр.	25.05		
31-33	Резерв*			

*13.11, 23.12, 9.03, 11.05 – ял һәм байрам көндәренә тура килә.

Әҙәбиәт.

1. “Әсә теле” дәреслеге. 10-11 синыфтар. Төҙөүселәр: Псәнчин В.Ш., Псәнчин Ю.В. - Өфө:Китап, 2017.
2. Газета-журналдар: «Башҡортостан уҡытыусыһы» , «Йәшлек».
3. Башҡорт телендәге сайттар.

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа села Комсомольск
муниципального района Учалинский район Республики Башкортостан

Рассмотрено:
руководитель ШМО
______ Бахтиярова Г.Х.
Протокол №1____
от «28» августа 2025г.

Согласовано:
зам.директора по УВР
____
Гайсин А.Ш.
«28» августа 2025г.

Утверждаю
директор МБОУ СОШ
с.Комсомольск _________
Г.З.Вильданова
Приказ № 135
«1» сентября 2025г.

Рабочая программа

По предмету родной (башкирский) язык

Классы 5-11

Учебный год 2025- 2026

Учитель Бахтиярова Г. Х., Рахматуллина А.Н.